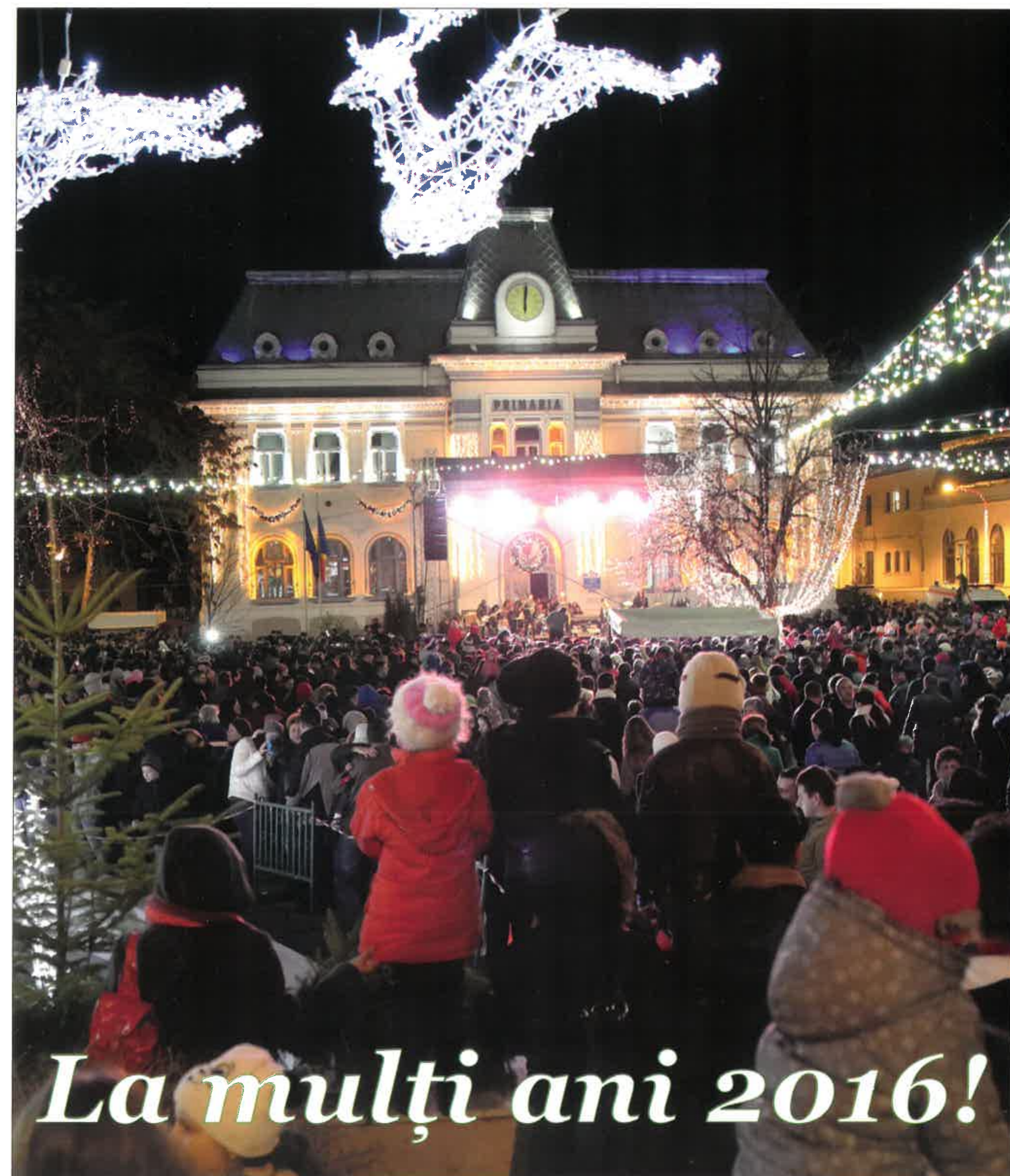
Restituiri

Pitești

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XIII ■ Nr. 4 (38)/2015
Serie nouă ■ 4 lei

Sumar

Restituiri Piteşti

Consiliul Ştiinţific:

dr. Dan Ovidiu PINTILIE
lect. univ. dr. Mihaela STĂNCIULESCU
prof. Elena ŞTEFĂNICĂ
prof. drd. Constantin VĂRĂŞCANU

Colectivul de redacţie:

Redactor-şef: prof. Marius CHIVA
Secretar de redacţie: dr. Marin TOMA
Redactori:
ing. drd. Marius POSTELNICESCU
ing. Aurelian ROMAN
prof. Ionel Claudiu DUMITRESCU
prof. Ion ŞTEFAN
ing. Nicolae COSMESCU
notar Narcis Viorel DANCIU
Corectură: Constantin CÂRSTOIU
Relaţii cu publicul: Carmen SAITA

Adresa redacţiei:

Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 216348, 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista-document *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române şi arhive personale.

Responsabilitatea pentru conţinutul articolelor revine în totalitate autorilor (art. 206 C.P.).

Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului articolului şi a titulaturii revistei.

Textele şi fotografiile aduse în redacţie nu se înapoiază.

ISSN: 1583-5863
Editor: Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la TIPARG S.A.

O recunoaştere solemnă a romanului Sacrificiul ca evocare epică şi simbolică a evoluţiilor sociale, politice şi istorice care au culminat cu Marea Unire[1]

prof. univ. dr. Mihail DIACONESCU

În vara fierbinte a anului 1970, prin august, am călătorit pentru prima dată la Şuşturogiu, un sat din judeţul Bihor, unde s-a născut cumnatul meu Florian Raţ, bunul Dumnezeu să-l odihnească în cetele drepţilor! Acolo i-am cunoscut mai bine pe Gavril Raţ şi pe nana Floare, părinţii săi. Am cunoscut multe alte neamuri şi mulţi alţi săteni de la Şuşturogiu, dar şi orăşeni de la Oradea, Beiuş, Salonta şi de prin alte părţi ale Bihorului. Am descoperit la baciul Gavril, care, pe timpul ultimului război mondial, a fost arestat şi dus de regimul horthyst de ocupaţie la munca de sclavi în minele de cărbuni de la Tatabanya din Ungaria, un interlocutor înţelept şi blând, a cărui tragică experienţă de viaţă se asocia cu o înaltă şi severă morală, dar şi cu o delicateţe plină de tact, de care numai naturile umane superioare pot da dovadă. De la baciul Gavril am aflat prima dată unele amănunte ale războiului crâncen dus în ianuarie-mai 1919 de Armata Roşie Maghiară contra românilor din Transilvania, Banat, Crişania şi Maramureş, care, în urma unei acţiuni plebiscitare democratice de mare amploare, au proclamat solemn şi irevocabil la 1 Decembrie 1918, la Alba-Iulia, unirea lor cu patria mamă România. De la baciul Gavril am aflat îndeosebi de nenorocirile îndurate de bihoreni din cauza trupelor de ocupaţie ale Armatei Roşii Maghiare. Aceste trupe, trimise dinspre vest de dictatorul Ungariei, Bela Kun, unul dintre cei mai sângeroşi călăi şi escroci politici din secolul al XX-lea, aveau ordin să readucă Ardealul la Ungaria, în timp ce dinspre este spre vest înainte Armata Roşie Ucraineană, cu misiunea de a desfiinţa România ca stat, ca o primă etapă a cuceririi militare şi a supunerii întregului continent european de către marii bandiţi care la Moscova, în ianurie 1919, puseseră bazele Internaţionalei a III-a comuniste (Komintern). În conformitate cu planurile politice şi strategice ale Kominternului, cea mai mare organizaţie criminală din istoria lumii, cucerirea militară a întregului continent european trebuia să fie începutul, respectiv o bază pentru "revoluţia mondială", anunţată în mii de broşuri, cărţi, articole propagandistice şi discursuri isterice cu aer doctrinar. Marilor criminali şi bandiţi internaţionali care au organizat Kominternul li se potriveşte foarte bine proverbul consătenilor mei de la Vultureşti care supune că "gândul nebunului este mereu la marginea pământului".

În planurile Kominternului, Europa, slăbită şi ruinată de la un capăt la altul în urma primului război mondial, trebuia cucerită în forţă, pentru a deveni principala bază de acţiune în realizarea "revoluţiei mondiale". Armata Roşie din Rusia, organizată de Lev Davidovici Bronstein, zis Leon Troţki, de Vladimir Ilici Ulianov, zis Lenin şi de Iosif Visarionovici Djugaşvili, zis Stalin, trebuia să facă joncţiunea cu Armata Roşie Maghiară trimisă de Bela Kun spre Ardeal, pentru a se revărsa apoi spre centrul Europei. Din fericire, Armata Română a zdrobit la timp acţiunile Armatei Roşii Ucrainene desfăşurate în nordul Basarabiei şi Bucovinei, dar şi în sudul Poloniei. În noaptea de 15/16 aprilie 1919, după o intensă pregătire de artilerie, marile unităţi ale Armatei Roşii Maghiare au atacat în forţă poziţiile noastre pe valea Someşului şi valea Crişului Repede, înaintând pe direcţiile Cicârlău-Dej, Zalău-Cluj şi Ciucea-Cluj. Replica dată agresorului a fost însă promptă şi devastatoare. Au urmat ofensiva energică a Armatei Române, eliberarea Oradei în Sfânta zi de Paşti, ocuparea Budapestei la 4 august

1919, capitularea și dezarmarea integrală a Armatei Roșii Maghiare. România a fost primul stat din lume care s-a opus cu succes expansionismului și anexionismului comunist. Acest lucru nu a fost uitat niciodată de conducătorii călăi ai Kominternului. Marii comandanți ai Armatei Române, precum generalii Gheorghe Mărdărescu și Traian Moșoiu, colonelul Ion Antonescu și alții, au conceput și finalizat bătălii decisive de mare amploare. Prin aceasta, plănuita joncțiune dintre Armata Roșie Maghiară și Armata Roșie Rusă (respectiv Armara Roșie Ucraineană) a eșuat. A eșuat și planul de penetrare a Armatei Roșii Ruse spre centrul Europei și de întoarcere a flancurilor, pentru a facilita dominarea militară a întregului continent de către Komintern și a face astfel din el o bază de susținere geostrategică, geopolitică, economică, militară și demografică a "revoluției mondiale". Victoria Armatei Române a temperat agresivitatea celor care voiau să atace în continuare Basarabia dinspre est. În Rusia, războiul civil desfășurat între 1918-1920 s-a amplificat și, prin aceasta, politica externă profund agresivă și expansionistă a Kominternului a devenit mai prudentă. Criminalul și escrocul politic internațional Bela Kun, autoproclamat revoluționar, s-a retras în Rusia sovietică, neuitând să ia cu el, tâlhărește, o bună parte a tezaurului național maghiar. A fost, în continuare, unul dintre cei mai activi membri ai conducerii Kominternului. De câte ori a putut, și unde a putut, și-a exprimat ura sa nestinsă față de poporul român și față de România Mare ca stat, militând pentru desființarea ei. S-a liniștit abia în 1938, după ce Stalin, care l-a bănuit că s-a angajat într-un complot contra lui, a dat ordin să fie executat. Teza absurdă a lui Bela Kun și a altor căpetenii ale Kominternului despre România ca stat multinațional a fost reluată în zilele noastre de ideologii și conducătorii U.D.M.R.

Întâlnirea din vara anului 1970 cu baciul Gavrilă Raț, cu nana Floare și cu consătenii de la Șușturogiu, care mi-au povestit de pătimirile celor din Crișana în ianuarie-aprilie 1919, a fost pentru mine începutul unui drum lung și complicat de cercetare tot mai temeinică a satelor și realităților românești din Bihor. Atunci, la Șușturogiu, la o masă pusă la umbră în mijlocul curții, când gustam niște caș proaspăt și sorbeam dintr-un pahar de vin roșu, a apărut prima dată în sufletul meu dorința de a scrie despre acțiunile istorice de o excepțională amploare care au dus la proclamarea Marii noastre Uniri la 1 Decembrie 1918 la Alba-Iulia. După ani de documentare pe teren și în unele biblioteci din țară și străinătate, după ce am lucrat mai multe variante, romanul **Sacrificiul** a fost gata în 1986. La Editura Cartea Românească, unde l-am prezentat, a fost amânat însă de mai multe ori. M-au ajutat mult la acceptarea romanului de către editură referatele oficiale pe care le-au scris atunci istoricii Mircea Mușat și Florin Constantiniu, cărora le sunt îndatorat sufletește pentru totdeauna. Redactor al cărții a fost admirabila doamnă Magdalena Popescu-Bedrosian, critic și istoric literar de mare distincție intelectuală și prestigiu, autoarea unei monografii fundamentale despre Slavici, o persoană plină de înțelepciune, tact și delicatețe, cu care am colaborat excelent, pentru că era foarte atașată de romanul meu.

Consider că **Sacrificiul** este unul dintre cele mai importante romane ale mele. Despre el s-a scris mult și se scrie în continuare. Mai important decât zecile de studii, cronici, articole, erudite analize, eseuri care i-au fost și îi sunt dedicate în continuare, pentru mine este însă faptul că romanul a fost apreciat favorabil de lectorii săi din Bihor. Romanul meu vorbește mai ales de oamenii, datinile, satele, orașele, văile, dealurile, munții și evenimentele istorice din Bihor. Romanul evocă valorile românești specifice acestui colț de pământ românesc sfințit prin sacrificiile știute și neștiute ale celor care au dorit să trăiască între fruntariile României Mari. Tocmai pentru ca țin atât de mult la aprecierea lectorilor mei din Bihor, decizia solemnă din 30 mai 1996 a senatului Universității din Oradea de a mi se acorda titlul de *Doctor Honoris Causa* pentru întreaga mea activitate literară, științifică și teoretică, dar mai ales pentru romanul **Sacrificiul,** are pentru mine o semnificație cu totul deosebită. Alături de lectorii din Bihor ai cărților mele, colegii universitari de la Oradea, în frunte cu eminentul om de știință, rectorul Teodor Maghiar, una dintre cele mai importante personalități din istoria învățământului superior românesc, și cu părintele Dumitru Abrudan, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă, ilustră personalitate a studiilor științfice ebraistice și veterotestamentare, mi-au dăruit o mare bucurie sufletească, pentru care le sunt profund recunoscător. De câte ori se apropie 1 Decembrie, ziua noastră națională, românii de pretutindeni se simt mai uniți sufletește, mai demni, mai buni, mai puternici în cuget și în tot ceea ce întreprind. Desigur, fiecare dintre noi se gândește la ziua noastră națională în felul său. Eu mă gândesc la anii când am bătut, mergând pe jos sau călare, satele, văile, dealurile și munții Bihorului, la legătura mea sufletească cu acest mirific ținut românesc, transfigurat epic și simbolic în **Sacrificiul,** la jertfele știute și neștiute ale celor care au făurit România Mare și la tot ce este sacru, eroic, spiritual și sublim în istoria noastră.

[1]Articolul este preluat din revista Argeș, nr. 2 (233), noiembrie 2001, p. 12.

Ecouri ale actului Unirii de la 1 Decembrie 1918 oglindite în presa argeșeană și musceleană

prof. dr. Dan Ovidiu PINTILIE

Rezultat al luptei seculare a poporului român, unirea Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918 a avut o importanță covârșitoare pentru dezvoltarea economică, socială, culturală și politică ulterioară a țării noastre. Acest act consfințit în Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, de către Marea Adunare Națională, a găsit un larg ecou și în presa vremii. Ziare și reviste precum „Unirea", „Gazeta Poporului", „Dacia", „Izbânda", „Românul", „Viața Nouă", „Drapelul", „România Nouă" și altele, de pe întreg cuprinsul țării, au subliniat în articolele publicate în paginile lor importanța desăvârșirii unității naționale și sacrificiile pe care poporul român a trebuit să le facă pentru îndeplinirea idealului său. Asemenea articole au apărut și în ziarele „Vocea Argeșului", „Îndrumarea", „România Mare", „Cuvântul Muscelului" și revista „Glasul Țării" care apăreau în Argeș și fostul județ Muscel.

Astfel, ziarul „Vocea Argeșului", anul I, nr. 1, din 16 noiembrie 1918, intuind hotărârea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie, publică pe prima pagină articolele „Triumful nostru național" și „Noi datorii". „Apariția ziarului nostru" se afirma în articolul „Triumful nostru național" coincide cu clipa în care e aproape sigură izbânda deplină a luptei noastre naționale. În foarte scurtă vreme „...România va alcătui un singur stat, în care cele aproape 15.000.000 de români, vor putea găsi o viață fericită și vrednică de un popor latin. Idealul nostru național, predicat de veacuri în biserici și în școală se va realiza în curând și poporul va simți că într-adevăr trăiește în țară liberă, neatârnată...". Referindu-se la același eveniment un fost deputat scrie articolul „Noi datorii" în care arată că: „de veacuri neamul românesc hrănește un vis, vis frumos, pentru realizarea căruia, în cursul vremurilor, acest neam mult s-a zbătut, s-a muncit și sânge din belșug a vărsat. Toate încercările și suferințele prin care acest neam a trecut nu a fost decât etapele către încercarea și zbuciumarea cea mare din care trebuie să răsară strălucitoare împlinirea visului nostru secular". Potrivit semnatarului articolului respectiv, ultima etapă și cea mai grea a îndeplinirii acestui vis secular a sosit în vara anului 1916. Și poporul român „... eroic și mândru a trecut și această încercare. Sângele vărsat de el, în valuri generoase în această supremă probă a rodit. Visul nostru secular, nu mai este vis, a devenit realitate, îl vedem aievea". El apreciază că ceasurile pe care le trăiește națiunea română „... sunt cele mai mari și mândre" din trecutul său istoric. Dacă pentru multe generații visul unității naționale a rămas doar vis, pentru îndeplinirea căruia mulți și-au dat viața sperând „...pentru noi este fericita realitate".

În același ziar, sub semnătura profesorului Nicolae Brânzeu din Pitești, apare la 2 decembrie 1918 articolul „Unirea românilor din Transilvania, Banat și Ungaria cu România". Autorul articolului arată că „... la 18 noiembrie (1 decembrie) 1918, în vechea capitală a Transilvaniei – Alba Iulia – în prezența a cel puțin 100.000 români, mai mult de 2.000 delegați oficiali (...) au hotărât în unanimitate unirea lor și a țării lor cu România", propunând ca principii fundamentale de conducere a Marii Românii printre altele: „deplină libertate tuturor locuitorilor, confesiunilor religioase și națiunilor conlocuitoare"; „reformă agrară radicală prin suprimarea latifundiilor și înzestrarea oricărui plugar cu atâtea întindere de pământ câtă poate lucra el și familia sa"; „industriașii și muncitorii să aibă aceleași drepturi ca și tovarășii lor din statele cele mai înaintate din Occident"; „vot universal, secret, egal, obligatoriu, direct, pentru toți locuitorii majori de ambele sexe". În încheiere, autorul articolului saluta în numele cititorilor săi „...cu un deosebit entuziasm acest act unic în istoria neamului nostru și suntem mândri că am trăit și mulți am muncit să-l vedem înfăptuit".

În articolul de fond din primul număr al ziarului „România Mare", din februarie 1919, care apărea la Câmpulung Muscel, avocatul Ion Giurculescu arăta printre altele că scopul acestui ziar era „...luminarea și călăuzirea poporului nostru, pentru a ne apăra noi cei care am rămas în această viață trecătoare așa cum au știut să o apere acei care au trecut hotarele veșniciei, sfânta și neprețuita comoară națională (...) ferind-o de uneltirile înveninate ale dușmanilor noștri și de rătăcirile sau ambițiunile răufăcătoare ale altora dintre noi, a dat la lumină ziarul acesta care poartă numele scump ce trebuie să fie talismanul generației noastre... România Mare". Cuvântul România Mare era caracterizat de autor drept: „...într-aripat și magic pentru care niciodată nu au existat hotare, chiar atunci când hotarele materiale erau străjuite și ferecate mai puternic de dușmanii neamului românesc...". El arată că: „...ceea ce simțim într-adevăr astăzi ca să vedem înălțându-se ca în basme palatul fermecat al României Mari, starea aceasta sufletească nu ne-o putem explica decât prin aceea că în priveliștea minunată ce ia ființă acum pe toate plaiurile românești vedem 1000 de ani de vis și numai două luni de scumpă și necunoscută realitate...". Însuflețit de această realitate, autorul

articolului cheamă „...pe toţi bunii Români şi Musceleni care la suferinţele şi jertfele impuse tuturor făuritorilor operei naţionale, vor adăuga un ultim obol de sacrificiu fără de care zadarnic ar rămâne întregul capital de jertfe şi care le va da noul titlul de păstrătorii României Mari".

Într-un alt articol intitulat „Alba Iulia", preluat din ziarul „Dacia" şi publicat în ziarul „România Mare", anul I, nr. 15 din 25 iunie 1919, este consemnat că „...încă de la 1 decembrie 1918 cetatea şi-a văzut din nou zidurile clocotind de glasuri româneşti fericite. Marea Adunare din decembrie, proclamând unirea cea mare şi cea din urmă a neamului românesc, a consfinţit în chip definitiv gloria cetăţii istorice...".

Un alt ziar, „Cuvântul Muscelului" din anul 1919, publică cuvântarea profesorului Ion D. Ţicăloiu ţinută în faţa elevilor Liceului din Piteşti cu ocazia împlinirii unui an de la Unirea Ardealului. Evocând importanţa acestui act în istoria poporului nostru, profesorul le amintea elevilor la data de 1 decembrie 1919 că „...se împlineşte astăzi un an de când la Alba Iulia românii din Ardeal, Banat şi din părţile Ungurene au hotărât unirea lor pe vecii vecilor cu patria mumă". El arăta că: „...la Unirea Principatelor s-a ajuns fără vărsare de sânge, dar preciza că 1 decembrie 1918 a început însă cu 9 august 1601, pe Câmpia Turdei (...), pentru 1 decembrie 1918, Crişan s-a spânzurat în închisoare, tot pentru el Horia şi Cloşca au fost traşi pe roată şi tot pentru el s-a vărsat sângele ţăranilor pe care ei i-au răsculat la 1784 (...). Pentru ideea cea mare înfăptuită acum un an la Alba Iulia au suferit atâţia fraţi de dincolo atâta amar de vreme umilinţa şi asprimele închisorilor...". Pentru împlinirea idealului naţional „...au murit elevi, fraţi şi părinţi de-ai voştri în Dobrogea, în Ardeal, în Carpaţi şi pe Vlaşca pentru ca să răscumpere, prin viaţa lor bucuria noastră de astăzi şi mândria vieţii voastre şi a urmaşilor de urmaşii voştri de totdeauna...". Pentru viaţa voastră, elevi, evenimentul ce sărbătorim azi este o lozincă şi o poliţă (...) Sub voi se va hotărî ca România întregită să fie a Românilor şi de va fi altfel, de vină veţi fi voi!".

Revista pentru îndrumarea poporului şi apărarea intereselor profesionale „Glasul Ţării", care apărea la Câmpulung, în primul său număr din anul 1921, în „Cuvânt de început", se referea, de asemenea, la desăvârşirea procesului de formare a statului unitar român". „După aproape cinci ani de jertfe şi suferinţe, poporul românesc trecut prin botezul focului a revenit la vechea matcă, strângând la sânul său cald şi iubitor, întocmai ca un părinte, fiii săi care au trăit în grea suferinţă, sub jugul asupritor al duşmanului nemilos. Visul nostru, nutrit de secole şi plătit cu sângele multor apostoli ai românismului, s-a realizat în parte, întinzând fruntariile Ţării Româneşti până la hotarele Vechii Dacii şi alipindu-se la patria mumă mare parte din provinciile locuite de fraţii noştri, formând o singură ţară mare şi puternică, România Mare".

Toate articolele publicate în ziarele şi revistele argeşene şi muscelene care se referă la 1 decembrie 1918, Ziua Marii Uniri, salută cu un deosebit entuziasm acest eveniment. În ele străbat legitimitatea înfăptuirii acestui act, eforturile şi sacrificiile poporului nostru pentru realizarea lui şi sarcinile ce stau în faţa generaţiilor ce urmează, înfăptuirea acestui deziderat pentru a nu fi ştirbit.

Idealul de unitate naţională la români

prof. Marius CHIVA

România cea Mare, aşa cum s-a născut ea din şirul cel lung al sacrificiilor anonime, din lupta neobosită a sute de spirite luminate de-a lungul a sute de ani, aşa cum a prins ea trup şi suflet la 1 decembrie 1918, prin glasul şi voinţa suverană a miilor de oameni adunaţi la Alba Iulia, a fost în istoria noastră, mai presus de toate, un ideal. Un ideal ce poate fi întâlnit la fiecare pas, în fiecare colţ de pământ românesc, un ideal pentru care au luptat şi deseori au murit români care, acţionând pentru accelerarea progresului au marcat prin faptele şi numele lor epoca în care au trăit. În veacul al XIV-lea s-au întemeiat voievodatele Basarabilor şi Muşatinilor de la Câmpulung şi Argeş, de la Siret şi Rădăuţi, contemporani ai cnejilor şi voievozilor români transilvăneni ale căror chipuri ne-au rămas în fresce medievale. În legături strânse şi în acţiuni comune s-au aflat, în înfruntarea directă cu Semiluna Otomană, Iancu de Hunedoara, Vlad Ţepeş şi marele Ştefan cel Mare, în secolul al XV-lea.

În acelaşi şuvoi al evenimentelor, au fost aduse alături, către anul 1600, în vremea efemerului, dar neuitatului unificator al românilor care a fost Mihai Viteazul, atâtea năzuinţe, atâtea realizări ce arătau, într-un veac aprins, apropierea între români, între acei români ce puteau fi cărturari, precum Coresi din Târgovişte, care tipărea la Braşov cărţi menite deopotrivă Moldovei, Ţării Româneşti şi Transilvaniei, sau puteau fi meşteri artişti ce aduceau ecouri munteneşti în arhitectura şi frescele moldoveneşti din părţile Iaşului şi Sucevei sau pe cele ale Moldovei, în cetatea de scaun a domnitorilor munteni din Bucureşti. Înfăptuirea politică a lui Mihai Viteazul – Unirea celor trei ţări române – s-a dovedit extrem de însemnată; ea a întărit conştiinţa românească şi i-a fixat ţelul politic, a însufleţit generaţiile următoare în lupta lor pentru crearea statului român unitar şi independent, iar figura lui Mihai a căpătat contururi corelate, personificând ideea de unitate naţională.

Solidaritatea românească, exprimată prin termenul Dacia, ca ansamblu politic şi cultural, a căpătat în secolele XVII-XVIII noi valenţe. Acţiunea politică şi militară comună tindea să devină un principiu în politica externă a celor trei ţări române. Cei mai destoinici dintre domnitorii români, urmaşi ai lui Mihai Viteazul, au nutrit şi ei gândul reconstituirii Daciei. În secolul al XVIII-lea, o strălucită pleiadă de cărturari români, începând cu reprezentanţii de seamă ai Şcolii Ardelene, Samuil Micu- Gheorghe Şincai, Petru Maior şi Ioan Budai Deleanu, au propagat prin şcoli, prin cultivarea limbii materne şi a istoriei, ideea naţionalităţii române şi a unităţii ei. Efortul de unire al poporului român într-o singură ţară se împletea cu strădania de descătuşare a societăţii româneşti de structurile socio-economice învechite şi înaintare a ei pe calea modernizării.

Revoluţia din 1821, cu rol însemnat în întărirea conştiinţei de sine a poporului român, a afirmat răspicat drepturile lui naţionale şi a vestit transformările revoluţionare ce au urmat. Ea a constituit o măreaţă pildă şi un îndemn pentru generaţiile care au înfăptuit Unirea Principatelor, independenţa naţională şi a statului naţional unitar român, iar figura lui Tudor Vladimirescu a devenit o figură legendară pe care amintirea poporului a păstrat-o cu cinste alături de cele ale altor eroi ai neamului. Cu anul 1848, constituirea statului naţional unitar român şi independent şi-a croit ireversibil drumul. Unirea din 1859, a Munteniei şi Moldovei, ca şi cucerirea prin luptă a independenţei de stat în 1877-1878, au contribuit la creşterea prestigiului naţiunii române, a demnităţii şi mândriei naţionale, au făcut ca statul român să devină centru polarizator al întregii naţiuni române. Plevna şi Rahova, Smârdan şi Vidin au intrat în conştiinţa poporului român ca simboluri ale tăriei lui, ale dreptului cucerit cu arma în mână, de a-şi spune răspicat cuvântul la masa tratativelor, de a participa activ la viaţa politică internaţională. În cetatea lui Mihai Viteazul de la Alba Iulia, Unirea cea Mare sancţiona o realitate de secole: apropierea românilor de români. O apropiere devenită treptat voinţa unei naţiuni întregi, care i-a avut drept înaintaşi pe neştiuţii şi umilii meşteri ai cuvântului scris sau numai spus, ai lemnului, ai lutului şi ai culorii, alături de iluştri voievozi, de cronicari ai evului de mijloc, de scriitori şi de fruntaşi ai propăşirii naţionale moderne a tuturor românilor. Poporul român şi-au dobândit, cu arma în mână, dreptul la libertate şi neatârnare, dreptul de a fi deplin stăpân pe bogăţiile naţionale, de a-şi făuri destinele potrivit intereselor şi aspiraţiilor proprii.

Picături de gând

dr. Marius ANDREESCU

Simplitatea și frumusețea gândului constă în complexitatea ideii exprimată în concentrația cuvântului. Propunem cititorului câteva modeste reflecții în marginea unor valoroase și profunde cugetări sau maxime filosofice și teologice, cu scopul de a ne încredința că putem și noi realiza în viața de zi cu zi cele trei reguli ale fericirii de care amintea Immanuel Kant : „ceva de făcut ; cineva de iubit ; ceva în care să speri". În curând, va vedea lumina tiparului un volum pe care l-am intitulat "În marginea gândului", care va cuprinde astfel de cugetări și meditații ce izvorăsc nu numai din cele citite, dar și din propria experiență de viață și propriile convingeri

Realul, să nu uităm, este de sigur rațiunea ultimă, temeiul întrebărilor, dar ideile filozofice despre acest real sunt ontologia, adică rațiunea temeiului (Constantin Noica). Onticul se poate identifica cu realul, iar ideile cu rațiunea. Platon afirma că ideile nu reflectă realul, ci sunt însăși realul. *„Onto-logicul"* este deosebit de ontic, de realitatea materială, pentru că are în cuprinsul său ideea rațională. Logosul este sensul (temeiul) sau altfel spus rațiunea temeiului. Logosul poate fi sensul pe care omul îl dă realului sau rațiunea umană în limitele ei. Dar mai poate fi „Logosul întrupat"; în acest caz, sensul, rațiunea temeiului, este însuși Adevărul la care și noi trebuie să ajungem, pentru a fi în sensul autentic al vieții noastre. „Trebuie să luptăm pentru un sens al vieții, iar acest sens este viața veșnică", spunea Părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae.

Cum este posibil echilibrul ființei în devenirea sa? Iată o întrebare la care filozofii răspund diferit, uneori în sensul inacceptării unui asemenea echilibru care ar fi contrar însăși ideii devenirii, inclusiv a devenirii întru ființă, de care vorbea Constantin Noica. Precaritățile ființei sunt reale și reprezintă, în esență, drumul infinit al ființei către sine. Totuși, echilibrul ființei este posibil chiar și în devenirea sa, prin ceea ce este mai adânc și permanent în ființă, *harul* care transpare în devenirea ființei. Remarcabilă este și ideea Mitropolitului Antonie Plămădeală care vorbea despre „devenirea în timp și echilibrul în eternitate". Însă, eternitatea o avem în ființa noastră încă fiind în trup: este Împărăția cerurilor Echilibrul eternității nu este identificabil cu nirvana din filosofia indiană sau cu o stare de nemișcare absolută ca la Origen, ci este adâncul de smerenie și de iubire la care suntem chemați a ne adânci și noi acum și în eternitatea escatologică, într-un proces infinit de apropiere de Infinitatea lui Dumnezeu . „Adâncul smereniei este desăvârșirea", spunea Sfântul Isaac Siriul.

Modelele umane sunt întotdeauna în precaritate, chiar dacă, așa cum este cazul sfinților, au semnul desăvârșirii. Aceasta pentru că firea creată se poate depăși pe sine, se poate tăgădui pentru firea mai presus de fire, dar nu se poate nega ontologic. Orice model uman este, în fapt, împlinirea creației, dar în mărginirea și finitatea omului, e adevărat deschise spre infinitatea desăvârșirii. Există însă un Model al Omului (nu uman), desăvârșit, fără de păcat, Domnul nostru Iisus Hristos. Cuvioșii Varsanufie și Ioan remarcau: "așa cum Fiul Omului s-a făcut Om pentru tine, fă-te și tu Dumnezeu pentru El. Acesta nu este un simplu deziderat, ci o poruncă: *Porunca desăvârșirii.* Filozofia nu poate rupe ontologia de rațiune (logos), deoarece numai prin rațiune, adică în conștiința conștientă de sine, se identifică ființa cu sinele său mai adânc spiritual. În ființa umană concretă care prin lucrarea sa și prin har devine persoană spirituală liberă, se odihnește Logosul întrupat și umanitatea, prin simțirea rațională a iubirii milostive de Dumnezeu, de semeni și pentru tot universul . "Curățirea este o inimă miloasă pentru toată firea zidită" spunea Sfântul Isaac Siriul. "Nu conștiința este făcută pentru natură ,ci natura pentru conștiință", spunea Părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae. Parafrazând, putem spune *metafizică temete de metafizică*, dacă filosofia rămâne numai în limitele și sensurile ei, bazate pe dualități fundamentale: ontologic – gnoseologic; subiect-obiect; rațiune –sensibilitate; libertate-necesitate; om-cosmos; sau mai grav om –Dumnezeu, și nu își găsește unitatea și sensul adevărat în Logosul întrupat, în adevărurile de credință.

Adevărul nu este prea sus/prea înalt/prea jos/prea adânc, ci numai separat de viața aceasta, care este un întreg (Constantin Noica). Adevărul, în sensul ontologic și în dimensiunea sa absolută în Ființa divină a Sfintei Treimi, este separat de viață, de existență, însă transparent în om și în toată făptura. Revelația naturală și revelația supranaturală Îl face cunoscut la măsurile noastre de ființe finite chemate nu numai să cunoaștem, dar să ne și împărtășim din Adevăr. Este sensul suprem al existenței noastre nu numai în trup, dar și în veșnicie. Prin cunoaștere și trăirea Adevărului, transfigurăm timpul teluric și firea, ne curățim de finitudine și de precaritate ."Curățirea este tăgăduirea firii mai presus de fire" spunea Sfântul Ioan Scărarul . Iar speranța pe care ne-o dă Mântuitorul aceasta este : „Veți cunoaște Adevărul și Adevărul vă va face liberi".

Viața merge mai departe, firește, și se reazămă și pe adevărurile existente, dar ciuntite. Dar cunoașterea și cunoașterea filozofică trebuie să includă în ele că aceste adevăruri sunt ciuntite și că trebuie să le depășească. Această hotărâre în sine nu este garanția unui adevăr mai deschis întregului, dar este o condiție necesară pentru aceasta (Constantin Noica). Aceasta înseamnă ca rațiunea cunoscătoare umană să-și cunoască și recunoască limitele, pe care apoi să le depășească prin conștiința că adevărurile raționale trebuie întregite cu adevărurile existențiale și adevărurile umane au un temei care este Adevărul Suprem, iar rațiunea cunoscătoare depinde de acest Adevăr și, mai mult decât atât, își găsește sensul în infinitatea contemplării ce depășește cunoașterea firească rațională.

Adâncimea este domeniul implicației universale al coincidenței contrariilor, al unității multiplului (Tudor Vianu). Trebuie să mai adăugăm la această enumerare că adâncimea este și domeniul ***Unu- lui** din care provine multiplul,* ci nu numai al „unității" pe care o conferă rațiunea în sensurile ei finite și prin principiile regulative la care se referea Kant. Pentru că așa cum spuneau cuvioșii Calist și Ignatie „Nu Unul provine din cele multe, ci cele multe provin din Unul". Acesta este sensul ontologic al "adâncimii" care în acest fel nu este numai un simplu concept filosofic.

Statul și omul. Există diferență în a gândi și a spune *„eu sunt statul"* și, respectiv, *„statul sunt eu"*. În prima variantă, omul își asumă o autoritate deplină prin eu-l său și printr-o falsă supremație asupra realului, inclusiv asupra realului social. În această mărginire a eu-lui te afli în slava deșartă a omului ca individ, lipsit de libertate și mărginit în iluzia autorității slavei pe care o primești de la oameni . "Unde nu este libertate este număr", spunea Constantin Noica. Este cazul omului care caută slava de la oameni și nu slava de la Dumnezeu, așa cum spunea Mântuitorul. Atunci când afirmi că *„statul sunt eu"*, dai expresie unui sens democratic existențial, prin aceea că în persoana umană se regăsește umanitatea și socialul, **altfel spus nu omul este pentru stat, ci statul pentru om.** Omul a devenit persoană spirituală liberă, și prin libertatea și spiritualitatea sa care provine din conștiința că este stăpânit de Dumnezeu și prin aceasta stăpân pe sine însuși, spiritualizează întreaga existență, iar statul nu este numai unul democratic, ci este un stat liber, nu numai garant al libertăților juridice. Acest „statul sunt eu" este premisa depășirii unei dualități fundamentale cum ar fi aceea dintre guvernanți și guvernați. Este adevărat, în plan juridic și al realităților sociale, indiferent cât de mult avansează democrația, această dualitate nu va dispărea; dar în planul realităților profunde ale persoanei înzestrată cu autoritate temporară care trăiește și lucrează „cu frica de Dumnezeu", această dualitate poate fi depășită. Este o dialectică profundă, neconceptualizată juridic, care marchează drumul devenirii de la realitatea oricărei stări juridice a omului și societății, inclusiv în cazul societăților considerate pe pe planuri superioare ale democrației, (eu sunt statul), la realitatea spirituală a omului ca persoană liberă, în frica de Dumnezeu și care cuprinde în ființa sa toată umanitatea pentru că se știe pe sine cuprins în Dumnezeu (statul sunt eu). Este drumul marcat de formele democrațieitipice stării juridice a omului: centralismul democratic, democrația maselor, individualismul democratic, în toate aceste omul fiind sub legea juridică sau morală, la „democrația persoanei", în care supremația nu o mai are legea, ci libertatea. Aceasta pentru că la nivelul unei astfel de realități profund spiritualizate nu persoana este pentru democrație, ci democrația pentru persoană. Este un ideal, da însă merită să crezi în idealuri pentru a ieși din cotidianul contradicțiilor, limitelor și mai ales al legilor repetitive, fie ele chiar juridice, lipsite de sens, pentru că le lipsește idealul de libertate și dreptate și mai ales de iubire. Noi nu vedem și nici nu înfăptuim partea mai grea a Legii la care se referea Mântuitorul: **mila,judecata și credința**. De altfel, acest raport dialectic a fost bine caracterizat de teologul Toma din Aquino, care spunea că individul aparține statului, statul persoanei, iar persoana lui Dumnezeu.

Înțelesuri teleologice ale justiției. Dacă scopul actului de justiție este legea, atunci justiția este pragmatică, utilitaristă, iar judecătorul acționează conform datoriei, după cum spune Kant. Dacă scopul actului de justiție este omul, atunci justiția înfăptuită este morală iar judecătorul acționează în numele și în conformitate cu dreptatea care nu mai este limitată de constrângerile legii pozitive. Raportul dintre lege și dreptate ar putea fi exprimat sub forma unei contradicții unilaterale, în sensul celor afirmate de Constantin Noica: Legea pozitivă poate contrazice dreptatea, dar dreptatea nu poate contrazice legea.

Smerenia judecătorului. Este o întrebare legitimă a rațiunii și a bunului simț: cum poate fi smerit, în sensul creștin al cuvântului, un judecător căruia omul i-a încredințat atâta putere asupra omului? Există totuși o posibilitate pentru acela care a ajuns la sinele său mai adânc, a depășit trufia eu-lui determinată de precaritățile și slava acestei lumi și se cunoaște pe sine ca fiind stăpânit de Dumnezeu și prin aceasta stăpân pe sine. *Judecătorul smerit este acela care se teme de Dumnezeu și se rușinează de om.* Aceasta este condiția pentru ca actul de justiție să fie nu numai în conformitate cu legea dar și drept. Părintele Dumitru Stăniloae spunea că Dumnezeu i-a încredințat omului puterea de a ierta, nu și puterea de a judeca. Plecând de la acest gând, se poate spune că există un ideal pentru judecător investit cu putere temporară: „Să ai și să faci judecată dreaptă întru iubire milostivă în numele lui Dumnezeu și nu a legii omenești, fără să judeci pe nimeni".

România și conducătorul statului, Ion/Ioan Antonescu, în documente ale procesului de la Nürnberg

prof. univ. dr. Petre POPA

Vineri, 20 noiembrie 2015, s-au consemnat șapte decenii de când, la Nürnberg, a început procesul consacrat judecării principalilor criminali germani (21) din timpul celui de Al Doilea Război Mondial (1939-1945), acuzați pentru fapte penale abominabile împotriva umanității. Documentele Tribunalului Militar Internațional, for judiciar, constituit, special, după succesul națiunilor aliate pe câmpurile de luptă, fac, uneori, trimiteri la România și conducătorul Statului, Ion/Ioan Antonescu (2 iunie 1882-1 iunie 1946), originar din Pitești (Argeș)[1]. Problematica acelor ani se menține, constant, până astăzi, pe agenda mai multor analiști sau instituții continentale, periodic, fiind actualizate interdicțiile venerării, prin gesturi oficiale, a personalităților interferate mișcărilor extremiste, ultranaționaliste, xenofobe, din vremurile invocate.

Suntem, probabil, singurul istoric argeșean care poate spune, raportându-ne la 2015, că, în urmă cu peste 43 de ani (miercuri, 26 aprilie 1972), călătorind, terestru, de la Gand/Gent (Belgia), spre țară, a vizitat Palatul Justiției din Nürnberg (Germania), inclusiv aula principală unde s-au desfășurat cele mai importante ședințe, considerate repere fundamentale pentru clarificarea acuzațiilor ce planau asupra liderilor sistemului fascist berlinez. Reveneam, la Nürnberg, vineri, 2 aprilie 1982, după finalizarea unor activități în Olanda; apoi, miercuri, 13 iunie 1984, parcurgând trasee convergente Franței. Dacă, în 1972, cetățenii germani, rugați să ne ghideze, stradal, până la edificiul amintit, s-au eschivat manierst, cauza, derobată de un turist austriac, fiind aceea că, reverberarea procesului nu le trezea sentimente plăcute, ulterior, atitudinea va exprima cote mult mai binevoitoare. Informațiile personale, dobândite prin vizitarea cunoscutei așezări bavareze, se vor regăsi atât didactic, la orele liceale sau prelegerile universitare, dar și pentru elaborarea volumelor de autor: **Istoriografie universală modernă și contemporană** (2005); **Europa. Destin continental** (2007); **Statele Uniunii Europene. Sinteze istorice** (2009); **Interviuri nonconformiste de pe patru continente** (2015). Sunt listate, bibliografic, în surse specializate, autohtone ori internaționale[2].

Așa cum se cunoaște, Marile Puteri, Statele Unite ale Americii, Anglia, Franța, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, principalele învingătoare ale Axei Berlin - Roma - Tokyo, determinau transformarea Palatului Justiției din Nürnberg într-o instituție novativă, unde, timp de aproape un an (20 noiembrie 1945 - 1 octombrie 1946), s-au formulat vinovății argumentate, apărări pasionale, sentințe executorii, interpretate, uneori, după șapte decenii, factologic. Tribunalul Militar Internațional va funcționa conform prevederilor unui statut special, convenit prin acordul semnat de reprezentanții puterilor amintite mai sus la Londra (8 august 1945), stabilindu-se, procedural, ca fiecare dintre inițiatori să desemneze câte doi judecători, dintre care, unul principal, și câte un acuzator principal, discursurile celor din urmă fiind susținute, calendaristic, prin consens[3]. Boxa personalităților aduse în fața tribunalului era rezervată mai multor lideri politici, responsabili administrativi și strategi militari naziști. Lipsea, însă, Adolf Hitler (1889-1945), care s-a sinucis la 30 aprilie 1945. S-au desfășurat, timp de 218 zile, 407 ședințe de judecată; în urma capetelor de acuzate, 11 inculpați prezenți fiind condamnați la moarte prin spânzurare (Göring, Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frick, Franks, Streicher, Sauckel, Jodl, Seyss-Inquart), iar în contumacie, Martin Bormann. Se vor executa, totuși,

numai zece, Herman Wilhelm Göring, otrăvindu-se cu cianură în celula închisorii tribunalului (15 octombrie 1946).

Memoria colectivă nominalizează, distinct, atât judecătorii principali Francis A. Bidlle (S.U.A.), Geoffrey Lawrence (Anglia), Henri Donnedieu (Franța), Iola T. Nikitchenko (U.R.S.S.), cât și acuzatorii principali din timpul funcționării Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg: Robert Houghwout Jackson (Statele Unite ale Americii); Hartley Shawcross (Anglia); de Menthon (Franța); Roman A. Rudenko (Uniunea Sovietică). Specialiști de certă reputație profesională, experți ai teoriei dreptului, s-au dedicat, fără rezervă, cauzei enunțate. Președintele Tribunalului a fost lordul judecător britanic Geofrey Lawvrence. Născut în 1881, va trăi până la 90 de ani (28 august 1971)[4]. Seria expunerilor a fost inaugurată de acuzatorul principal american, Robert Houghwout Jackson, judecător la Tribunalul Federal Suprem al Statelor Unite. Considerat unul dintre promotorii înființării Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, idee susținută, mai ales după 20 mai 1945, ca trimis, în Germania, din partea lui Harry S. Truman (1884-1972), președintele Statelor Unite ale Americii (1945-1953), Robert H. Jackson a gestionat organizarea, pe această temă, a reuniunii experților judiciari de la Londra (26 iunie 1945), plasată, temporal, în perioada constituirii Organizației Națiunilor Unite (aprilie - iunie 1945), prin Conferința de la San Francisco. Deosebite sunt, pentru a releva menirea tribunalului, frazele introductive ale acuzatorului principal american, regăsite în expunerea din 21 noiembrie 1945: „Domnilor judecători! Cinstea de a deschide primul proces din istorie, în care se judecă crime împotriva păcii generale, impune o mare răspundere. Crimele pe care vrem să le judecăm și să le pedepsim au fost atât de vădit premeditate, au fost comise cu atâta rea-credință și au consecințe atât de dezgustătoare, încât civilizația nu poate tolera ignorarea lor, deoarece va pieri, dacă asemenea crime se vor repeta... Tribunalul de față, deși constituie o inovație și o experiență, nu este rezultatul unor raționamente abstracte și nu a fost creat pentru a justifica teorii juridice. Această judecată oglindește năzuința practică a celor patru mari puteri, sprijinite de alte 15 țări, de a folosi dreptul internațional pentru a contracara cea mai mare primejdie a timpurilor noastre - războiul agresiv..."[5]. Teoria domeniului amintește, printre alte categorii ale conflictelor, și războiul preventiv. În perorația sa, Robert H. Jackson, face referiri, de câteva ori, la România. Bunăoară, acuzatorul principal american eticheta favorabil *gestul* Guvernului de la București, privind semnarea **Convențiilor pentru definirea agresiunii** (Londra, 3 iulie 1933), împreună cu alte zece țări (Afghanistan, Cehoslovacia, Estonia, Iugoslavia, Letonia, Lituania, Persia/Iran, Polonia, Turcia, Uniunea Sovietică)[6], document catalogat ca fiind „unul dintre izvoarele dreptului internațional de cea mai mare autoritate"[7]. Eforturile juristului Robert H. Jackson, depuse pentru o cauză de înaltă veridicitate, i-au diminuat, considerabil, potențialul fizic. Ca urmare, „peste zece ani, în ziua de 9 octombrie 1954, va deceda la Washington"[8].

Cel de-al doilea acuzator principal, în procesul amintit, Hartley Shawcross (Marea Britanie), a rostit cuvântul său introductiv la 4 decembrie 1945. Ca sens retroactiv, preciza: „Imperiul Britanic a ieșit de două ori învingător din războaiele care i-au fost impuse în cursul unei singure generații, dar tocmai fiindcă noi înțelegem că singură victoria nu este suficientă, că forța nu înseamnă, neapărat, dreptul, că o pace îndelungată și domnia dreptății internaționale nu pot fi obținute numai printr-o mână forte, tocmai de aceea Imperiul Britanic participă la această judecată... Toate popoarele lumii, așa cum îmi propun să dovedesc, au năzuit să proclame războiul agresiv drept crimă împotriva dreptului internațional, și deși înainte vreme era ceva tradițional să fie pedepsite state, iar nu persoane fizice, va fi logic și drept, din punct de vedere juridic, în cazul când însuși actul purtării războiului a constituit o încălcare a dreptului internațional, să silim pe oamenii personal răspunzători pentru dezlănțuirea unor asemenea războaie, să răspundă personal pentru faptul că au târât țara lor pe această cale[9]... Tangențial, acuzatorul principal britanic, Hartley Shawcross, face anumite referiri la *complicitatea* României privind ofensiva Germaniei în Peninsula Balcanică. Argumentează atare idee prin următoarele fraze: „La 28 ianuarie 1941, Hitler s-a întâlnit cu Mussolini. La această conferință au asistat acuzații Jodl, Keitel și Ribbentrop, și, din însemnările făcute de Jodl, noi știm ce s-a spus acolo. Știm că Hitler a declarat că unul din scopurile concentrării de grupe germane în România a fost folosirea lor în operația Marița, împotriva Greciei. La 1 martie 1941, trupele germane au intrat în Bulgaria și au înaintat spre frontiera greacă..."[10]. Prezentarea cronologică îi conferă juristului englez posibilitatea să amintească data de 13 aprilie 1939, atunci când Londra se considera obligată, la notificare diplomatică, să acorde Greciei și României sprijin maxim în cazul unei agresiuni și declanșării rezistenței față de această nouă realitate[11]. După cum se cunoaște, în 1941, guvernul pro-german de la București nu avea motive să solicite asemenea ajutor.

Frecvent, în documentele Procesului de la Nürnberg sunt amintite principalele codificări ale proiectelor militare germane. Așa, de exemplu, **Directiva secretă**, din 27 martie 1941, stabilea caracteristicile operațiunii împotriva Greciei și a Iugoslaviei, numită

Planul Marița, eponimie a fluviului navigabil din Peninsula Balcanică, având obârșie în masivul Rila Planina și estuar la Marea Egee, convergent, pe o lungime de 514 km, Bulgariei, Greciei, Turciei. Renumit a fost **Planul Barbarossa**, definitivat în noiembrie-decembrie 1940, semnat de Hitler, Jodl, Keitel, care supralicita, contemporan, faptele celebrilor pirați algerieni, frații Arüdj (1473-1518) și Chaireddin (1466-1546), ultimul ajuns comandantul flotei Imperiului Otoman, denumire folosită pentru cifrarea atacului împotriva Uniunii Sovietice. Totodată, **Planul Barbarossa** glorifica numele împăratului german, Frederic I (1152-1190), devenit și rege al Italiei (1155-1190), unul dintre conducătorii Cruciadei a III-a, inițiată în 1189, decedat prematur (1190). Pentru teritoriul geografic nominalizat, ar fi devenit plauzibil **Planul Oldenburg**, referitor la subordonarea sistemului economic al Confederației Sovietice, supuse Berlinului, titulatură derivată de la orașul-port din Saxonia Inferioară, centru urban plurivalent, reprezentativ încă din secolul XVII. Alte formulări, vehiculate în cercuri naziste secrete, purtau denumiri precum: **Planul Seelöwe** (pentru Anglia); **Planul Grün/Verde** (pentru Cehoslovacia, datând din mai 1938); **Planul Alb** (pentru Polonia, definitivat la 23 mai 1939); **Planul Galben** (pentru Olanda); **Planul Bleu** (pentru zona Mării Caspice)[12].

Revenind la Hartley Shawcross, precizăm faptul că, după finalizarea, cu succes, a îndatoririlor specifice Tribunalului din Nurnberg, acuzatorul principal englez a fost gratulat, de Casa Regală Britanică, primind titlu nobiliar, calitatea de membru al Camerei Lorzilor și președinția Consiliului Presei"[13].

Oficialul Franței, procurorul de Menthon, a prezentat expozeul său la 17 ianuarie 1946. Semnificativă este motivația derulării acestui proces: „Conștiința popoarelor, ieri încă înrobite și supuse torturilor morale și fizice, vă cheamă să judecați și să pedepsiți pe câțiva dintre cei care poartă răspunderea principală pentru realizarea celor mai monstruoase forme de guvernământ și de barbarie care au existat vreodată, vă cheamă să rostiți o sentință împotriva ansamblului de grupări și organizații care au constituit cel mai important instrument în săvârșirea crimelor de către persoanele arătate... Primul temei în baza căruia iau cuvântul în fața Înaltei dumneavoastră instanțe îl constituie necesitatea ca popoarelor care au suferit să li se facă dreptate. Împlinirea justiției nu este unica și poate nici principala necesitate, căci noi ne îndreptăm privirile într-o mai mare măsură spre viitor decât spre trecut... Acest Înalt Tribunal, constituit de cele patru state semnatare ale Acordului din 8 august 1945 și care au acționat în interesul tuturor Națiunilor Unite, este învestit cu drepturile și calitatea necesare pentru a judeca Germania în numele tuturor popoarelor iubitoare de libertate, în numele Omenirii eliberate"[14].

Pasager, de Menthon face referiri la evenimente care au implicat țara noastră: „Putem oare uita că, chiar după nimicirea statului cehoslovac și izbucnirea conflictului diplomatic germano-polonez, Franța și Marea Britanie au întreprins acțiuni diplomatice în ceea ce privește Grecia, România, Turcia și Polonia?"[15]. Asemenea retorică plasa guvernele de la București, anterioare tratatului cu Germania, implicit cu Italia și Japonia, respectiv Pactul Tripartit (23 noiembrie 1940), într-o posibilă ipostază contrară presiunilor Berlinului, anulată după renunțarea la garanțiile anglo-franceze din 13 aprilie 1939, denunțate, oficial, în ziua de 1 iulie 1940. Peste două luni, generalul Ion/Ioan Antonescu a fost numit președintele Consiliului de Miniștri (4 septembrie 1940), iar regele Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său, Mihai (6 septembrie 1940). European, România a fost izolată[16]. Interesantă devine, în ceea ce presupunea optica principalului acuzator francez, de Menthon, ideea viitoarei construcții continentale: „Sentința dumneavoastră trebuie să intre în istoria dreptului internațional ca un document hotărâtor pentru pregătirea unei adevărate comunități internaționale, care să excludă recurgerea la război și care să pună, pentru totdeauna, forța în slujba justiției tuturor națiunilor. Această sentință va fi una dintre pietrele unghiulare ale ordinii mondiale spre care năzuiesc popoarele după chinurile îndurate. Setea de triumf a popoarelor martire va fi satisfăcută, suferințele lor nu vor fi date uitării, și aceasta va contribui la îmbunătățirea condițiilor existenței umane"[17].

La 8 februarie 1946, în cadrul procesului, a prezentat expunerea introductivă Roman A. Rudenko, acuzatorul principal din partea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste. Ulterior încheierii acestei misiuni speciale de la Nürnberg, justițiarul moscovit era propulsat spre fotoliul procurorului general. Va primi, de patru ori, Ordinul Lenin, iar în 1961, va deveni membru al Comitetului Central al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică[18]. Discursul său, așteptat cu interes, din diferite motive, inclusiv în România, explică, inițial, principiile derulării unui asemenea proces militar internațional: „Domnilor judecători! Încep rechizitoriul meu introductiv, care încheie primele cuvântări ale acuzatorilor principali în procesul de față, pe deplin conștient de marea importanță istorică a acestuia. Pentru prima oară în istoria Omenirii, justiția întâlnește crime de asemenea proporții și cu consecințe atât de grave. Pentru prima oară au compărut în fața justiției criminali care au pus stăpânire pe un stat întreg și care au făcut din acest stat un instrument pentru săvârșirea crimelor lor monstruoase. În sfârșit, pentru prima oară noi judecăm în persoana unor acuzați nu numai pe ei

înșiși, ci, și instituțiile și organizațiile criminale create de ei, teoriile și ideile canibalice răspândite de ei cu scopul de a aduce la îndeplinire crime de mult concepute împotriva păcii și a Omenirii"[19]. Motivând, complementar, înființarea tribunalului, acuzatorul principal sovietic făcea apel la prevederile **Pactului Briand-Kellogg** (Paris, 27 august 1928), care a condamnat războiul ca instrument în reglementarea litigiilor internaționale. Amintește, apoi, rezoluția Congresului de la București al Asociației Internaționale de Drept Penal (1929), unde era stipulată posibilitatea stabilirii răspunderii penale a statelor și a persoanelor fizice pentru agresiune. Referirile privind participarea României la războiul contra Uniunii Sovietice ocupă un loc bine definit în expozeul lui Roman A. Rudenko. Amintește, ca preambul, **Planul atacului Germaniei asupra URSS**, cifrat, așadar, **Barbarossa**, stabilit în primăvara anului 1940, discutat în iulie 1940, definitivat în noiembrie-decembrie 1940, semnat de Adolf Hitler, generalul Jodl, feldmareșalul Keitel, acțiunile pregătitoare urmând să fie încheiate până la 15 mai 1941. Directiva **Barbarossa** prevedea, la punctul 1: „Pe flancurile operației noastre putem conta pe participarea activă a României și Finlandei în războiul împotriva Rusiei Sovietice"[20]. În ceea ce presupunea, special, contribuția Finlandei, erau luate, ca sigure, planurile de operații intitulate, conform unor precepte naziste deja amintite, după cum urmează: **Vulpea albastră** (atacarea liniei ferate Murmansk); **Renul nordic** (acțiunile antisovietice din regiunea Kirkenes - Pestamo); **Vulpea argintie** (aplicabil în regiunea Rovaniemi).

Paragrafe distincte din rechizitoriul susținut la Nürnberg, de acuzatorul principal sovietic, Roman A. Rudenko, vizează pe conducătorul statului român, Ion/Ioan Antonescu: „În declarațiile scrise cu mână proprie în fața organelor anchetatoare ale Uniunii Sovietice, declarații care vor fi prezentate tribunalului, mareșalul Ion Antonescu relatează întâlnirile avute cu Hitler în noiembrie 1940, în ianuarie 1941 și în mai 1941 și la care s-au discutat probleme în legătură cu pregătirea războiului împotriva Uniunii Sovietice"[21]. Explicitarea acestui subiect aducea în prim-plan, succesiv, câteva detalii privind dialogul dintre Adolf Hitler și Ion/Ioan Antonescu: „La prima convorbire a lui Antonescu cu Hitler, la care au participat Ribbentrop și Schmidt, interpretul personal al lui Hitler, s-au discutat probleme legate direct de agresiunea pregătită de Germania împotriva URSS și de participare a României la această agresiune. La întrebarea organelor anchetatoare sovietice dacă această primă convorbire dintre Antonescu și Hitler poate fi considerată ca începutul înțelegerii cu germanii în ceea ce privește pregătirea războiului împotriva Uniunii Sovietice, Antonescu a răspuns afirmativ"[22]. Informațiile surprind, așadar, fragmentar, întâlnirea de la Berlin, din 23 noiembrie 1940, amintită în paragrafe precedente. Din timpul următoarei întâlniri (ianuarie 1941), la care au asistat Wilhelm Keitel (1882-1946), Ioachim von Ribbentrop (1893-1946) și Alfred Jodl (1890-1946), a fost reținută inclusiv decizia, acceptată la București, privind traversarea țării noastre de regimentele naziste, concentrate în Ungaria, spre frontul italian, contra Greciei. Contextul permitea citarea cuvintelor lui Ion/Ioan Antonescu: „Mi-am exprimat temerea că trecerea trupelor germane prin România ar putea servi drept motiv pentru operații militare din partea Uniunii Sovietice și atunci România s-ar afla într-o situație grea, deoarece armata română nu era mobilizată. La aceasta, Hitler a declarat că va da ordin să fie lăsată în România o parte din trupele germane destinate să participe la operațiile împotriva Greciei"[23]. În legătură cu cea de a treia întâlnire, desfășurată la München, documentele Tribunalului Militar Internațional reproduc, predilect, cele relatate de Ion/Ioan Antonescu în timpul anchetei realizate, anterior, sub autoritatea Moscovei: „La această întâlnire, fiind prezent și Ribbentrop, ne-am înțeles definitiv să atacăm împreună Uniunea Sovietică. Hitler mi-a comunicat că a hotărât să dezlănțuie un atac militar împotriva Uniunii Sovietice. După ce vom fi pregătit acest atac, spunea Hitler, va trebui să-l efectuăm prin surprindere de-a lungul întregii frontiere a Uniunii Sovietice de la Marea Neagră până la Marea Baltică... Pornind de la planurile sale militare, Hitler mi-a propus să pun la dispoziție teritoriul României pentru concentrarea trupelor germane și, paralel cu aceasta, să iau parte directă la înfăptuirea atacului militar împotriva Uniunii Sovietice"[24]. Acuzatorul principal, Roman A. Rudenko, spunea, în discursul său din 8 februarie 1946: „Aderând la complot alături de Germania și pregătindu-se să atace Uniunea Sovietică, România, la rândul ei, urmărea de asemenea scopuri agresive"[25]. Stenogramele și benzile magnetice ale procesului intermediază motivația conducătorului Statului nostru, Ion/Ioan Antonescu, referitoare la momentul adus în discuție: „Hitler a subliniat că România nu trebuie să stea în afara acestui război, deoarece pentru a recăpăta Basarabia și Bucovina de Nord, ea nu are altă cale decât aceea de a lupta alături de Germania. Cu acest prilej, el a spus că, pentru ajutorul nostru în acest război, România va putea ocupa și administra și alte teritorii sovietice până la Nipru... Întorcându-mă de la München la București, am început să fac pregătiri intense în vederea războiului"[26]. Ideea a fost reluată, în cadrul procesului, inclusiv de feldmareșalul german Friedrich von Paulus (1890-1957), fostul comandant al

Armatei 6, care a capitulat în Bătălia Stalingradului (ianuarie 1943), citat ca martor la 11 februarie 1946: "De asemenea, era inclusă, de la bun început în calcul, folosirea teritoriului românesc pentru înaintarea aripii de sud a armatei germane"[27].

Asemenea preliminarii, de factură politică și militară, devin concrete prin cuvintele adresate națiunii sale de Adolf Hitler (22 iunie 1941, ora 3,20): „Am hotărât să pună încă o dată în mâinile soldaților noștri destinele poporului german, ale Reichului și ale Europei"[28].Tot atunci, generalul Ion/Ioan Antonescu rostea celebrele cuvinte: „Ostași! Vă ordon, treceți Prutul! Zdrobiți vrăjmașii din răsărit și din miazănoapte"! Dar, peste mai puțin de patru ani (9 mai 1945), Germania invadatoare s-a prăbușit. Anterior, la 24 august 1944, România trecuse de partea Aliaților; devenise supusă Moscovei, prin guvernul instaurat în debutul lunii martie 1945 și se finalizase procesul intentat, prioritar, lui Ion/Ioan Antonescu, care a suportat pedeapsa capitală (1 iunie 1946). La Nürnberg, Tribunalul Militar Internațional va aplica sentințele executorii, datate, 16 octombrie 1946. Continental, se intra într-o nouă perioadă istorică.

[4] Joe Heydecker, Johannes Leeb, *Procesul de la Nürnberg*, Editura Politică, București, 1983, p. 127, 530, 104, 493-498.

[5] *Procesul de la Nürnberg. Expunerile introductive...*, p. 7.

[6] Constantin C. Giurescu (coord.), *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 353.

[7] *Procesul de la Nürnberg. Expunerile introductive...*, p. 85.

[8] Joe Heydecker, Johannes Leeb, *op. cit.*, p. 530.

[9] *Procesul de la Nürnberg. Expunerile introductive...*, p. 99, 101.

[10] *Ibidem*, p. 165-166.

[11] *Ibidem*, p. 166.

[12] *Ibidem*, p. 170, 277, 281, 291.

[13] Joe Heydecker, Johannes Leeb, *op. cit.*, p. 530.

[14] *Procesul de la Nürnberg. Expunerile introductive...*, p. 175, 177, 179.

[15] *Ibidem*, p. 201-202.

[16] Andrei Oțetea (coord.), Istoria lumii în date, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p. 422.

[17] *Procesul de la Nürnberg. Expunerile introductive...*, p. 264.

[18] Joe Heydecker, Johannes Leeb, *op. cit.*, p. 530.

[20] *Ibidem*, p. 286, 287.

[21] *Ibidem*, p. 288.

[22] *Ibidem*.

[23] *Ibidem*, p. 288-289.

[24] *Ibidem*, p. 289.

[25] *Ibidem*.

[26] *Ibidem*, p. 290.

[27] *Ibidem*, p. 303.

[28] *Ibidem*, p. 171.

Situația politică din Europa în prima jumătate a secolului XX și dezmembrarea României în 1940

prof. univ. dr. ing. Ilie POPA, Fundația Culturală MEMORIA, filiala Argeș

Lucrarea de față prezintă pe scurt condițiile la nivel european din prima jumătate a secolului XX, negocierile dintre marile puteri pentru împărțirea zonelor de influență și dominare, și îndeosebi dimensiunea criminală a alianței dintre Rusia bolșevică a lui Stalin și Germania nazistă a lui Hitler care a condus, printre altele, la anexarea Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutului Herța, vechi provincii istorice românești, de către Imperiul Bolșevic Rus. Relațiile speciale dintre liderii bolșevici și Germania își au originea în aprilie 1917 când, pentru a se accelera destrămarea armatei imperiale ruse, serviciile secrete germane au hotărât și sprijinit considerabil întoarcerea în Rusia a câtorva zeci de revoluționari comuniști în frunte cu Vladimir Ulici Ulianov, cunoscut sub numele de Lenin[1]. Sau poate, mai marii nevăzuți ai lumii hotărâseră să implementeze un nou tip de stat bazat pe un nou tip de relații socio-economice, conform teoriilor lui Marx și Engels și consideraseră că mediul cel mai adecvat este cel al Rusiei țariste. A urmat Revoluția din Februarie cu înlăturarea autocrației țarului și declararea republicii, puciul din Octombrie, venirea la putere a bolșevicilor

[1] *Enciclopedia Argeșului și Muscelului, volumul I (A-C)*, Biblioteca Județeană Dinicu Golescu, Argeș, Pitești, 2008, p. 34, variantă electronică.

[2] Dana Stana, Doru Gabriel Stan, *Biobibliografie. Petre Popa*, Editura Trefla, Pitești, 2005, p. 165, 167, 168.

[3] *Procesul de la Nürnberg. Expunerile introductive ale acuzatorilor principali*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1957, p. 7, 99, 175, 249, 265.

la 7 noiembrie 1917, tratatul din 3 martie 1918 de la Brest-Litovsk prin care Lenin ceda circa 780.000 km^2 cu circa 56 milioane de locuitori din Imperiul Țarist (Germaniei: Estonia, Letonia, Lituania, Finlanda, Polonia, Belarus; Turciei: districtele A și , districtul [2], războiul civil și în final consolidarea puterii bolșevice în frunte cu Lenin. În virtutea principiului autodeterminării promovat atunci de Lenin, la 24 ianuarie 1918, a fost proclamată independența Republicii Autonome Democratice Moldovenești[3], iar organul suprem de conducere a Basarabiei, Sfatul Țării, a hotărât și votat la 27 Martie 1918[4], revenirea acestei provincii din Imperiul Rus la Patria Mamă, România. Lenin impune politicii externe a republicii bolșevice, trei direcții principale[5]:

1. Apărarea patriei socialiste, materializată, pe plan intern, prin teroare asupra adversarilor politici și asupra populației, iar pe plan extern, prin consolidarea și dezvoltarea Armatei Roșii;

2. Expansiunea "marii revoluții proletare mondiale" printr-un proces revoluționar de schimbare a întregii Europe și îndeosebi a Germaniei care ar fi întărit puterea bolșevică. Se preconiza ca expansiunea să fie pusă în practică pe două căi: acțiuni subversive interne ale fiecărei țări prin intermediul partidelor comuniste din cadrul Kominternului; ofensiva Armatei Roșii ce urma să se angajeze într-un război civil internațional;

3. "Exacerbarea contradicțiilor inter-imperialiste" printr-o politică de identificare, creare și amplificare a dezacordurilor dintre statele capitaliste, burgheze, în vederea stimulării luptei dintre ele, astfel încât acestea să se macine și slăbească reciproc până la nivelul la care ar fi posibilă intervenția, chiar directă, pentru impunerea regimurilor revoluționare dictatoriale proletare.

Este de remarcat faptul că, din păcate, Rusia bolșevică creată de Lenin, Uniunea Sovietică a lui Stalin și chiar Rusia post-sovietică de astăzi a lui Putin promovează același tip de politică internațională la nivel european și, în mod special, în relațiile cu vecinii.O primă implementare a celor trei direcții a avut loc chiar în Germania unde, cu ajutorul Kominternului și prin intermediul Partidului Comunist German, a avut loc o critică permanentă a Republicii de la Weimar până în anul 1933, ajungând uneori chiar la conflicte directe cu naziștii. Dar, în același timp, constatând că aceste acțiuni nu au efectele așteptate și pentru a submina organizarea noii Europe sub auspiciile Marii Britanii și Franței, U.R.S.S. încheie cu Germania la 16 aprilie 1922, spre surpriza generală, tratatul de la Rapallo (Italia,) prin care se recunoșteau reciproc, își anulau datoriile unuia față de celălalt[6] și își propuneau să colaboreze la nivel tehnic și militar. Materializarea practică a acestui tratat s-a făcut imediat în anul următor: "Începând cu 1923, sub egida Reichswehr-ului, sunt semnate primele contracte cu Uniunea Sovietică, privind construirea lângă Moscova a unei uzine de avioane de luptă și vânzarea către sovietici a sute de mii de puști, explozivi și alte materiale de război. În schimb, până în 1933, Germania beneficiază de oportunitatea de a nu respecta clauzele tratatului de la Versailles, prin care îi erau considerabil limitate posibilitățile de reînarmare. Astfel, departe de privirile indiscrete, Reichswehr-ul pune la punct și experimentează în U.R.S.S. tehnologii și prototipuri de avioane de luptă și de tancuri; instalează aici tabere clandestine, unde sute de ofițeri se familiarizează cu tehnica ultramodernă și se antrenează în vederea folosirii ei; printre aceștia, faimosul general Guderian, care va conduce ofensiva Panzerelor din Franța, în 1940. Tot în U.R.S.S. este reconstruită clandestin viitoarea Luftwaffe și sunt experimentate primele avioane de vânătoare-bombardier. În sfârșit, tot aici, și tot clandestin, armata germană pune în aplicare manevre care duc la inventarea unor noi tehnici de luptă și la elaborarea unei doctrine de război aerian, ce își vor da întreaga măsură a eficacității în timpul atacurilor împotriva Poloniei, în 1939, a Franței, în 1940, și chiar a ... Uniunii Sovietice, în iunie 1941. În schimb, Rusia cumpără cantități însemnate de material de război din Germania, îndeosebi motoare de avion. În plus, beneficiază de formarea pe loc, de către instructori germani, a cadrelor sale, mai ales în domeniul noilor tehnologii. Aproape nouăzeci de generali sovietici efectuează stagii de pregătire în cadrul statelor majore germane; printre aceștia se numără unii dintre principalii ofițeri superiori, precum Egorov, Iakir, Uberovici. [...], între cele două corpuri de ofițeri se instalează o anumită frăție de arme, ..."[7].

De fapt, colaborarea intensă în direcția pregătirii militare dintre cele două state, deși cu organizări sociale complet diferite, se datora faptului că amândouă vizau aceleași ținte: împărțirea zonelor de influență și dominare, inclusiv dispariția Poloniei. Excelentele relații dintre Germania și U.R.S.S. se răcesc, începând cu 1933, prin venirea la putere, în luna ianuarie, a lui Adolf Hitler, care, tot mai des, susține public violente discursuri împotriva marxism-leninismului și, implicit, împotriva Uniunii Sovietice. În aceste condiții, Stalin intensifică apropierea față de Franța cu care, în condițiile înarmării accelerate a Germaniei naziste, semnează un tratat de asistență mutuală la 2 mai 1935[8], iar la 16 mai, același an, cu Cehoslovacia[9]. Începând cu iulie 1935, Kominternul, în frunte cu Georghi Dimitrov, oficializează direcția antifascistă adoptată de acum de toate partidele comuniste. Are loc ofensiva partidelor comuniste din țările europene și, cu concursul kominternului, Frontul Popular câștigă alegerile în Spania, unde se ajunge mai întâi la revoluție și apoi la război civil deschis. Stalin

încurajează și susține formarea Brigăzilor internaționale constituite din voluntari comuniști care participă activ la războiul civil din Spania, trimite republicanilor spanioli arme și muniții, consilieri militari pentru a-i contracara pe ofițerii germani susținători ai generalului Franco. Dar, în final, forțele revoluționare republicane de stânga sunt învinse și ajunge la conducerea țării, pentru câteva decenii, un regim dictatorial de dreapta al generalului Franco, o mare parte dintre revoluționarii republicani refugiindu-se în U.R.S.S.

În Franța anilor 1935-1936, la președinția Consiliului ajunge pentru prima dată un socialist în persoana lui Léon Blum și are loc o creștere considerabilă a numărului de deputați socialiști în Parlamentul francez: de la 10 la 72[10]. Începând cu vara anului 1936, Stalin se pregătește de război și instaurează teroarea în propriul imperiu. Declanșează uriașa epurare a statului major și a ofițerilor Armatei Roșii, trimițând la moarte, în perioada cuprinsă între iulie 1937 și octombrie 1938, circa 700.000 de persoane; alții, cam în aceeași măsură, fiind deportați. Aplică aceleași metode și asupra unor minorități naționale și categorii sociale considerate ca opozanți ai politicii sale[11]. Hotărăște dizolvarea Partidului Comunist Polonez, în anul 1938, sub dubla acuzație de *luxemburgism* și *trădare*[12], dând ordin de împușcare a celei mai mari părți a conducătorilor acestuia, care erau refugiați în U.R.S.S. În paralel cu acțiunile de apropiere față de Germania care se cam răciseră în ultimii ani, regimul bolșevic de la Moscova inițiază și demersuri de colaborare cu democrațiile occidentale reprezentate în mod special de Franța și Marea Britanie, folosind principiul apropierii față de acela de la care poate obține mai mult. Dar, deoarece demersurile de apropiere față de acestea din urmă nu au dat rezultatele așteptate, iar raportul de forțe europene se înclina tot mai mult de partea Germaniei, Stalin și-a schimbat politica externă la 180 de grade, inițiind accentuat demersuri privind reapropierea de Germania nazistă. Acum însă, politica agresivă a lui Hitler era deja activă. În martie 1938, Germania cucerește Austria și Regiunea Sudetă a Cehoslovaciei parafată, la sfârșitul lui septembrie, prin Acordurile de la München dintre Germania, Marea Britanie, Franța și Italia[13], prin care sunt recunoscute drepturile Germaniei asupra acestei regiuni locuită în mare majoritate de etnici germani. În Spania, războiul civil se încheie după ultima mare bătălie pierdută de republicani pe Ebru, la 18 noiembrie 1938, iar Brigăzile internaționale se retrag. La 10 martie 1939, la Congresul XVIII al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS), Stalin ține un discurs în care proclamă eșecul politicii de securitate colectivă și afirmă că Europa se află în pragul unui nou "război imperialist", dar "U.R.S.S. va continua politica de pace și de consolidare a relațiilor de afaceri cu toate statele"[14]. La 15 martie 1939, Germania invadează Boemia și Moravia și înființează aici un protectorat nazist, după ce, cu o zi înainte, Slovacia își declarase independența. De facto, tânărul stat cehoslovac dispare de pe harta Europei. Prin acest act, Hitler încalcă Acordul de la München, alertând opinia publică și autoritățile statelor vest-europene, în special pe cele ale Marii Britanii care declară, la 31 martie, garantarea granițelor Poloniei, iar la 13 aprilie, pe cele ale Greciei și României.

În aceste condiții, au loc acțiuni diplomatice intense de negocieri secrete între Stalin și Hitler care încep pe 17 aprilie 1939; în același timp, Stalin răspunde favorabil, în cadrul unor negocieri publice, și propunerilor britanice privind încheierea unui acord de asistență militară între Franța, Marea Britanie și U.R.S.S. Același acord cuprindea și garantarea granițelor statelor limitrofe Uniunii Sovietice de la Marea Baltică și Marea Neagră, dar pentru că avea stipulat și dreptul Armatei Roșii de a pătrunde pe teritoriile acestor state, el devenea din start inacceptabil pentru aceste țări. În aceeași zi, 17 aprilie 1939, ambasadorul U.R.S.S. la Berlin face o vizită secretarului de stat pentru afacerile externe al Germaniei, Ernest von Weiszäcker, și îi face propuneri concrete referitoare la unele acorduri de asistență militară, surprinzătoare mai ales pentru oficialii francezi și britanici: "Politica rusă nu s-a abătut niciodată de la calea cea dreaptă. Divergențele ideologice nu au exercitat practic nici o influență asupra relațiilor ruso-italiene, după cum nu au constituit nici pentru Germania, în trecut, un obstacol. Rusia din epoca Sovietelor nu a folosit împotriva Germaniei dezacordurile care există în prezent între acestea și democrațiile occidentale, nici nu a dorit vreodată s-o facă. Rusia nu vede nici un motiv care ar împiedica-o să întrețină relații normale cu Germania, relații ce s-ar putea ameliora continuu"[15]. În realitate, Stalin face un joc dublu: la vedere cu democrațiile vest europene care doreau cu orice preț menținerea păcii, și strict secret cu Germania nazistă care dorea, ca și Uniunea Sovietică, extinderea sferelor de dominație în Europa Centrală și de Est. Dar, în timp ce termenii folosiți de el sunt oarecum vagi, Hitler îi face o propunere concretă: împărțirea Poloniei. Stalin simte dorința lui Hitler și faptul că poate obține mai mult din colaborarea cu Germania și hotărăște accentuarea demersurilor diplomatice de relații privilegiate cu aceasta, în comparație cu Franța și Marea Britanie. Arată că dorește să-i fie pe plac lui Hitler, prin demiterea, la 3 mai 1939, a lui Maxim Litvinov din funcția de comisar al poporului pentru afacerile externe și reprezentant al U.R.S.S. în Societatea Națiunilor, acesta fiind simbolul adeziunii Uniunii

Sovietice la politica de securitate colectivă și al apropierii față de Franța. În plus, adevăratul nume al lui Litvinov era Meir Henoch Wallach Finkelstein. În locul lui Litvinov îl aduce pe Viaceslav Molotov, cel mai apropiat colaborator al său. De acum, negocierile U.R.S.S. cu Franța și Anglia sunt momentan întrerupte.

Molotov, aproape imediat, pe 20 mai 1939, se întâlnește la sediul său cu ambasadorul Germaniei la Moscova, von Schulenburg, căruia îi face o primire deosebit de cordială. În raportul său, von Schulenburg precizează că "Molotov ar dori să-i facem propuneri politice de mai mare anvergură", dar "Trebuie să fim extrem de circumspecți cu privire la acest din urmă aspect, câtă vreme nu e sigur că puterea de la Kremlin nu va folosi eventualele noastre propuneri exclusiv pentru a face presiuni asupra Angliei și Franței"[16]. Deși von Schulenburg ezită, totuși, von Weiszäcker solicită cât mai urgent o întâlnire cu Astahov, însărcinatul cu afaceri la Berlin al Uniunii Sovietice. Au o primă întrevedere la 30 mai și la 22 iulie presa europeană publică știrea de reluare a relațiilor comerciale dintre Germania și U.R.S.S., spre stupoarea generală. La 26 iulie 1939, are loc o cină secretă între Astahov și von Schnurre (un diplomat german însărcinat cu relații comerciale), în legătură cu care von Schnurre notează: "... în ciuda tuturor divergențelor care țin de concepțiile filozofice, există o legătură între ideologiile germană, italiană și sovietică, și anume opoziția față de democrațiile capitaliste"[17]. Pentru restabilirea relațiilor amicale dintre cele două țări, von Schnurre propune un plan în trei etape. Astanov îl întreabă dacă Germania are planuri politice referitoare la țările baltice și la România. Schnurre neagă, dar precizează că Danzig și Coridorul vor reveni Germaniei. Molotov îl primește pe von Schulenburg la 4 august 1939, subliniază în mod special faptul că U.R.S.S. dorește ameliorarea relațiilor dintre cele două state, iar ambasadorul Germaniei îl asigură că Germania este "... gata, dacă va fi cazul, să satisfacă concesii pentru protejarea intereselor vitale ale statelor sovietice și ale Balticii"[18]. Molotov încearcă să afle intențiile Germaniei față de Lituania, dând de înțeles că prețul plătit de Germania pentru a obține neutralitatea Rusiei în situația invadării Poloniei este extinderea influenței Uniunii Sovietice asupra celor trei țări baltice. Având cale liberă, Hitler se pregătește intens să invadeze Polonia. După 11 zile, la 15 august 1939, von Schulenburg primește o telegramă "ff urgent" din partea lui von Ribbentrop, ministrul afacerilor externe al celui de-al treilea Reich, prin care îi cere să se prezinte foarte urgent la Molotov pentru a-i prezenta următorul comunicat: "Evoluțiile din ultimul timp par să indice faptul că anumite divergențe de concepție ideologică nu exclud existența unor relații rezonabile între cele două state, nici restabilirea unei colaborări amicale de tip nou. [...] Spațiile vitale ale Germaniei și Rusiei se învecinează, iar nevoile lor naturale sunt aceleași. [...] Guvernul Reich-ului consideră că nu există, între Marea Baltică și Marea Neagră, nici un aspect care să nu poată fi reglat spre deplina satisfacție a celor două părți. Printre aceste chestiuni se numără mai cu seamă Marea Baltică, regiunea Balticii, Polonia, Sud-Estul Europei etc. [...] Nu încape îndoială că politica germano-sovietică a ajuns azi la o răscruce istorică. Deciziile privitoare la politica ce va fi urmată, în viitorul imediat, de către Berlin și Moscova, vor marca hotărâtor, timp de generații, natura relațiilor dintre poporul german și popoarele Uniunii Sovietice [...] Diferendele [dintre Polonia și Germania] ar putea lua o turnură care le-ar priva pe cele două guverne [german și sovietic] de posibilitatea restabilirii prieteniei germano-sovietice, și, poate, de rezolvarea de comun acord a chestiunilor teritoriale din Europa de Est. În consecință, conducătorii celor două țări nu ar trebui să lase lucrurile la voia întâmplării, ci să acționeze la momentul oportun"[19].

Ribbentrop solicită o întrevedere urgentă cu Molotov și în mod special cu Stalin la Moscova. Molotov este de acord și precizează că este gata să semneze un pact de neagresiune cu Germania. Ribbentrop confirmă la 17 august acordul Berlinului cu propunerea lui Molotov, subliniind faptul că Hitler este foarte grăbit, pentru că din zi în zi pot avea loc incidente serioase cu Polonia[20]. Molotov răspunde că este de acord să-l primească pe Ribbentrop învestit cu toate puterile și cu condiția să se încheie un protocol special integrat pactului ce urmează a fi semnat, prin care să se precizeze interesele părților semnatare în ceea ce privește anumite chestiuni de politică externă. Totodată, se dezamorsează și problema deosebirilor ideologice, prioritar fiind principiul coexistenței pașnice. Dar, în paralel, de câteva zile fuseseră reluate la Moscova și negocierile dintre Armata Roșie și delegațiile militare ale Franței și Marii Britanii. Totuși, Stalin hotărâse deja. El prezintă membrilor Biroului Politic al Uniunii Sovietice la 19 august 1939, următoarele aspecte: "Dacă semnăm cu Franța și cu Anglia un pact de asistență reciprocă, Germania va renunța cu siguranță la Polonia și va căuta un modus vivendi cu puterile occidentale. Războiul va fi evitat, dar după aceea evenimentele ar putea lua o turnură periculoasă pentru U.R.S.S. Dacă acceptăm propunerea Germaniei cu privire la încheierea unui pact de neagresiune, aceasta va ataca în mod clar Polonia, ceea ce va duce, inevitabil, la intervenția Franței și a Angliei. Europa va cădea atunci pradă dezordinii și unor grave tulburări. În aceste condiții, vom avea mari șanse să stăm în expectativă și să intrăm în război atunci când acest lucru va fi avantajos pentru noi"[21]. Din citatul de mai sus, reiese faptul că

intenţia lui Stalin era cât se poate de clară. În contradicţie cu cele afirmate în 10 martie 1939, la Congresul al XVIII-lea al PCUS, declarând că "U.R.S.S. va continua politica de pace şi de consolidare a relaţiilor de afaceri cu toate statele", el prefera declanşarea unui război cel puţin la nivel european, în care, "... statele capitaliste să se slăbească unul pe altul. N-ar fi deloc rău dacă, datorită Germaniei, situaţia ţărilor capitaliste celor mai bogate (şi în special a Angliei) s-ar clătina. Fără să vrea şi fără să fie conştient acesta, Hitler zguduie sistemul capitalist [...]. Noi îi putem manevra, îi putem aţâţa pe unii împotriva celorlalţi, ca să se slăbească şi mai tare"[22]. Şi astfel Stalin, "omul care doreşte pacea", încurajează confruntarea militară, propunându-şi să extragă foloasele maxime dintr-un război la scară mondială care s-a dovedit în final că *"a durat 2174 de zile, a costat 1,5 trilioane de dolari şi a ucis peste 50.000.000 de oameni. Asta înseamnă cel puţin 23.000 de morţi în fiecare zi sau mai mult de şase oameni morţi în fiecare minut pe parcursul a şase ani ce păreau o eternitate"*[23].

Von Schulenburg primeşte, pe 21 august 1939 o telegramă ultrasecretă de la Ribbentrop, cerându-i să meargă cât se poate de repede la Molotov pentru a-i înmâna un mesaj personal al lui Hitler către Stalin. De fapt, mesajul conţinea acceptul lui Hitler cu privire la termenii protocolului cerut de Stalin, îl informa că Germania va declara război Poloniei şi solicita ca Ribbentrop să fie primit la Moscova pe 22 sau cel mai târziu pe 23 august. Stalin îşi exprimă acordul în aceeaşi zi şi Ribbentrop soseşte la Moscova pe 23 august. Încep imediat negocierile, apoi se redactează şi semnează bine cunoscutul *Pact Ribbentrop-Molotov* cu două secţiuni[24], pact care a stat la originea celui de-Al Doilea Război Mondial şi, în final, a hotărât soarta a peste 100.000.000 pe oameni din Europa Centrală şi de Est pentru aproape o jumătate de secol. Actul în sine, cu 7 articole fără valoare politică, ci propagandistică, conţinea, însă, un protocol-anexă, strict secret, cu 4 articole care împărţea Europa Centrală şi de Est în sferele lor de influenţă[25]. Articolul al III-lea al acestui protocol-anexă arată interesul major al Uniunii Sovietice pentru Basarabia. Cele două state hotărâseră soarta ţărilor baltice (Estonia, Letonia şi Finlanda în sfera de influenţă a U.R.S.S.), Poloniei şi Lituaniei (împărţită între Germania şi U.R.S.S.) şi părţii de est şi nord a României (în sfera de influenţă a U.R.S.S.). Secretarul general al Kominternului din acea perioadă, Gheorghi Dimitrov, spune în jurnalul său că Stalin justifica refuzul unui acord cu Franţa şi Marea Britanie, astfel: "Înclinam iniţial în favoarea unui acord cu ţările aşa-zis democratice, de aceea am acceptat negocierile. Însă francezii şi englezii voiau să facă din noi nişte zilieri pe care nici măcar să nu-i plătească. Bineînţeles, n-ar fi pus ei mâna pe noi, şi cu atât mai puţin gratis"[26]. În timp ce protocolul germano-sovietic provoacă stupefacţie în cancelariile europene, Hitler atacă Polonia, la 1 septembrie 1939, şi automat declanşează Al Doilea Război Mondial. La 3 septembrie, Marea Britanie şi Franţa declară război Germaniei, după refuzul acesteia de a se retrage din Polonia, iar la 9 septembrie, Canada. Legat de declanşarea acestui război, Stalin stabileşte linia de urmat de către Komintern şi de partidele comuniste: "Iată ce trebuie spus clasei muncitoare: Este vorba despre un război pentru stăpânirea lumii. [...] Acest război nu va aduce nimic bun pentru poporul muncitor, ci numai lipsuri şi dureri. Să intervenim în mod hotărât împotriva războiului şi a celor care se fac vinovaţi de declanşarea lui. Demascaţi neutralitatea naţiunilor burgheze care, propovăduind neutralitatea în propria ţară, susţin războiul în alte ţări, doar cu scopul obţinerii unui profit"[27].

Analizând, fie şi numai cele prezentate mai sus, se poate constata cinismul dus la extrem al lui Stalin. În fond, Stalin acuză deschis pe alţii de declanşarea războiului, în timp ce acelaşi Stalin, prin pactul de neagresiune încheiat cu Hitler, îl asigură pe acesta că nu va deschide un nou front la est, dându-i liber să invadeze Polonia şi să înceapă un război pe care el însuşi, de ochii lumii, îl condamnă. Atacul terestru şi aerian al armatei germane împotriva Poloniei este rapid şi devastator. Oraşele şi populaţia civilă sunt bombardate masiv, iar avansul trupelor este atât de rapid încât Hitler insistă asupra lui Stalin să intre şi trupele Armatei Roşii în Polonia şi să ocupe zonele ce le revin conform protocolului secret. Stalin îl primeşte la Kremlin pe von Schulenburg în ziua de 17 septembrie şi îl anunţă că Armata Roşie încalcă tratatul sovieto-polonez de neagresiune încheiat în anul 1932 şi va invada Polonia Orientală în aceeaşi zi. Armata Roşie întâmpină o slabă rezistenţă şi, în 21 septembrie, armatele germane şi sovietice intră în contact într-o atmosferă entuziastă la est de zona de demarcaţie stipulată în protocolul secret. Trupele germane se retrag pe linia de demarcaţie şi are loc o defilare comună la Brest-Litovsk. Polonia era deja împărţită. , împreună cu tezaurul Băncii Naţionale a Poloniei şi cu un număr de unităţi ale armatei poloneze. Hitler intenţionează să lase un stat fantomă polonez în jurul Varşoviei, în timp ce Stalin nu este de acord. El îi propune Germaniei să îi cedeze provincia Lublin, în schimbul primirii Lituaniei întregi. Pe 27 septembrie 1939, von Ribbentrop soseşte la Moscova, încep negocierile în aceeaşi zi şi se încheie a doua zi, 28 septembrie, printr-un tratat de *"delimitare a frontierelor şi de prietenie"* în cinci puncte şi trei protocoale secrete. Prin invazia Poloniei Orientale şi prin acest tratat, regimul totalitar sovietic a devenit, de facto, partener de război al naziştilor în politica lor de reîmpărţire a lumii.

Dintre cele trei protocoale secrete, primul se referă la strămutarea populaţiei de naţionalitate germană din zona sovietică în zona germană şi reciproc; al doilea confirmă că Lituania trece în zona sovietică, în timp ce provincia Lublin, în zona germană; al treilea stipulează hotărârea celor doi parteneri de a nu tolera pe teritoriile lor nici un fel de agitaţie poloneză ce ar afecta teritoriile celeilalte părţi. "Vor înăbuşi pe teritoriile lor orice semn al unei răzvrătiri şi se vor informa reciproc cu privire la măsurile ce se impun pentru îndeplinirea acestui obiectiv"[28]. Imediat, Gestapo-ul şi NKVD-ul încep discuţiile privind acţiunile comune împotriva oricărei forme de rezistenţă poloneză. Cele două ţări publică în aceeaşi zi o declaraţie comună care precizează faptul că în urma lichidării statului polonez, s-au pus "bazele unei păci durabile în Europa Orientală", care va servi interesele celor două popoare şi va pune capăt războiului dintre statul German cu statele Angliei şi Franţei. Dar, culmea cinismului, se declară că "dacă, totuşi, eforturile celor două guverne n-ar conduce la rezultatul scontat, atunci ar exista o dovadă că Anglia şi Franţa poartă întreaga responsabilitate a continuării războiului"[29]. La scurt timp după declaraţia de mai sus, guvernul sovietic îi cere guvernului finlandez, la începutul lunii noiembrie, să cedeze Uniunii Sovietice o parte din provincia Karelia cu graniţa situată la circa 30 km de metropola rusă, Leningrad (azi Sankt Petersburg). Guvernul finlandez refuză, guvernul sovietic denunţă la 28 noiembrie pactul de neagresiune sovieto-finlandez şi, la 30 noiembrie 1939, Armata Roşie atacă Finlanda la ordinul lui Stalin, tocmai el care, prin tratatul sovieto-german din 28 septembrie, acelaşi an, afirma că prin lichidarea Poloniei, s-au pus "bazele unei păci durabile în Europa Orientală". Deşi cu pierderi considerabile (circa 100.000 de morţi şi 150.000 de răniţi)[30] pentru un război cu un stat atât de mic, Armata Roşie iese învingătoare şi la 12 martie 1940, Finlanda semnează tratatul de pace de la Moscova, cedând provincia Karelia (circa 10% din teritoriu şi 12% din populaţie)[31], care este anexată de acum Uniunii Sovietice.

Politica lui Stalin de trecere de la antinazismul declarat la alianţa mascată la început, apoi deschisă cu statul nazist al lui Hitler, pune în derută partidele comuniste din ţările europene coordonate de un Komintern îndrumat chiar de bolşevismul stalinist. În Franţa, unde curentul comunist era cel mai puternic, sentimentul anticomunist al francezilor creşte exponenţial şi Partidul Comunist Francez care, în vara anului 1939 avea peste 250.000 membri, se vede dizolvat la 26 septembrie 1939 şi intră în clandestinitate, după ce, în prealabil, cotidienele comuniste *L'Humanité* şi *Ce Soir* fuseseră interzise deja din 26 august 1939 de guvernul francez. Numărul membrilor scade la câteva mii. Cu toate acestea, în clandestinitate fiind, el promovează în continuare politica Moscovei. De altfel, Partidul Comunist Finlandez promova o politică antinaţională, fiind de partea Moscovei chiar şi în perioada atacului sovietic de ocupare a unei părţi importante din propria ţară. Partidul Comunist Român fusese deja interzis şi era în clandestinitate de la 5.04.1924, din cauza politicii sale antinaţionale direcţionată de Komintern şi implicit de Kremlin de dezmembrare a statului român. Deşi sentimentul anticomunist a crescut şi în celelalte ţări europene, motivaţia fiind evidentă, totuşi partidele comuniste au continuat promovarea politicii antinaţionale, cinice şi mincinoase a Moscovei.

După ocuparea părţii orientale a Poloniei, Armata Roşie şi NKVD-ul sovietic declanşează teroarea: în câteva zile, sunt luaţi prizonieri circa 230.000 de persoane; jumătate dintre ei, fiind consideraţi ucraineni şi bieloruşi, sunt eliberaţi; alţii, circa 30.000, sunt deportaţi, iar mulţi alţii, fiind consideraţi de acum cetăţeni sovietici, sunt încorporaţi forţat în Armata Roşie. Zona este împărţită în două părţi, una alipită Republicii Sovietice Ucrainene, cealaltă, Republicii Sovietice Bieloruse. Sunt deportaţi, în mai multe rânduri, circa 800.000 persoane (conform datelor guvernului polonez din exil) şi ucise peste 440.000 de persoane în perioada dintre 17 septembrie 1939 şi 22 iunie 1941[32]. În primăvara anului 1940, conform unui ordin secret dat de Stalin la 5 martie 1941, aproximativ 22.500 de cetăţeni polonezi au fost executaţi în trei locuri diferite (cunoscutul masacru de la Katyn), majoritatea celor ucişi fiind capturaţi ca prizonieri de război în timpul războiului polonez de apărare din toamna anului 1939, dar printre cei executaţi se aflau şi numeroşi civili[33]. Este de remarcat faptul că atrocităţile regimului sovietic au fost reluate în 1944-1945 şi după, odată cu revenirea Armatei Roşii în zonele ocupate în anul 1939. Strânsa colaborare dintre Stalin şi Hitler continuă şi în anul 1940, printr-un acord comercial foarte important în care Germania se angaja să livreze Uniunii Sovietice "mari cantităţi de material industrial şi militar - inclusiv un crucişător -, în schimbul cărora Uniunea Sovietică va da Germaniei milioane de tone de cereale, sute de mii de tone de petrol şi zeci de mii de tone de minereuri rare, indispensabile industriei aeronautice (mangan, platină)"[34]. La 10 mai 1940, trupele germane atacă Franţa, ocupă fulgerător partea de nord şi coasta Atlanticului, inclusiv zona Canalului Mânecii, iar la 22 iunie, prin armistiţiul de la Compiègne[35], Franţa capitulează. La 12 iunie 1940, Churchill, Primul Ministru al Marii Britanii îi ordonă lui Stafford Cripps, ambasadorul Marii Britanii la Moscova, să îi transmită lui Stalin un mesaj prin care să-l avertizeze asupra ambiţiilor expansioniste ale lui Hitler, declarându-se disponibil la alte discuţii pe această temă. Stalin

respinge categoric astfel de discuții și, mai mult, la 13 iulie, după capitularea Franței, îi transmite lui von Schulenburg un lung document în care reconstituie detaliat întreaga conversație dintre Cripps și Stalin, adăugând printre altele că relațiile dintre Uniunea sovietică și Germania "nu se bazează pe circumstanțe trecătoare, ci pe interesele naționale fundamentale ale celor două țări"[36]. Molotov și Stalin îl felicită imediat pe Hitler pentru strălucita victorie din Franța, și, pentru a ocupa cât mai rapid teritoriile stipulate în protocolul anexă strict secret al Pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, Armata Roșie invadează Lituania la 15 iunie 1940, iar la 16 iunie, Letonia și Estonia, acestea devenind republici ale U.R.S.S. la 6 august 1940[37]. Este instituită teroarea în teritoriile ocupate, cu mii de execuții, zeci de mii de arestări și deportări în diferite zone ale U.R.S.S., fenomenul accentuându-se considerabil, începând cu iarna anilor 1944-1945, odată cu revenirea Armatei Roșii în aceste teritorii[38]. Pentru a îndeplini cerințele aceluiași protocol anexă strict secret, Stalin, în înțelegere cu Hitler, abordează și problema teritoriilor românești. Prin canale diplomatice, la 2 iunie 1940, guvernul German aduce la cunoștință guvernului Român faptul că, pentru a beneficia de garanții de securitate din partea Reich-ului, trebuie să ia în considerație negocieri prealabile cu Uniunea Sovietică[39]. Este de precizat că Marea Britanie și Franța garantaseră securitatea granițelor României, dar Franța capitulase în fața Germaniei la 22 iunie 1940, iar Marea Britanie își retrăsese ultimele trupe din Europa, astfel încât garanțiile de securitate nu mai aveau nici o valoare, România fiind complet descoperită.

Pe 24 iunie 1940, ministrul de externe german, Joachim von Ribbentrop, fusese informat de partea sovietică privind intențiile sale referitoare la Basarabia și nordul Bucovinei[40], iar Ribbentrop i-a răspuns pe 25 iunie, arătându-se surprins de pretențiile sovietice în ceea ce privește nordul Bucovinei, deoarece acest teritoriu nu fusese menționat în niciun fel în protocolul secret al pactului semnat la Moscova în 23 august 1939[41]. După cum se poate constata din conținutul răspunsului, Ribbentrop s-a arătat îngrijorat în mod special de soarta etnicilor germani minoritari din Basarabia și nordul Bucovinei, precum și de zonele economice petrolifere și agrare din România. Despre populația locală majoritară de naționalitate română din aceste zone, nimic. În plus, având în vedere interesul german de ordin economic, sugerează autorităților sovietice ca acțiunea de cedare a provinciilor să se facă pașnic, fără conflict armat:"Pentru o rezolvare a problemei Basarabiei, conducerea Reich-ului este de părere ca, pe tărâmul înțelegerii din partea Uniunii Sovietice, să se facă totul pentru o rezolvare pașnică cu conducerea română în problema Basarabiei. Conducerea Reich-ului ar fi pregătită, în spiritul înțelegerii de la Moscova, să sfătuiască conducerea română pentru o clarificare pașnică a problemei Basarabiei, în sensul rusesc". Pe 26 iunie 1940, la ora 22:00, Comisarul poporului pentru afaceri externe al URSS, Viaceslav Molotov, i-a prezentat ambasadorului României la Moscova, Gheorghe Davidescu, un ultimatum prin care i se cerea României „retrocedarea" Basarabiei și „transferul" părții de nord a Bucovinei către Uniunea Sovietică până la 28 iunie[42]. România s-a văzut complet izolată, sfatul guvernelor de la Berlin și de la Roma fiind acela ca guvernul român să accepte pretențiile sovietice pentru evitarea unui conflict armat cu U.R.S.S în zonă. Răspunsul guvernului român, transmis în aceeași zi, seara, invita guvernul sovietic la discuții pe marginea celor solicitate[43], dar guvernul sovietic se arată oarecum iritat și transmite un al doilea ultimatum pe 27 iunie[44] prin care cere imperios ca până la 28 iunie, trupele române să părăsească zonele menționate, acestea fiind înlocuite de trupele sovietice. În 28 iunie, guvernul român acceptă termenii ultimatului cu 20 voturi pentru, 6 împotrivă și o abținere, cedând Uniunii Sovietice, Basarabia și nordul Bucovinei[45]. Prin acest act, România pierde o importantă zonă cu o suprafață de 52.762 Km^2 [46]. Românii iau act de acest eveniment cu profundă revoltă și tristețe, considerând ziua de 28 iunie 1940 ca o zi de doliu național. În acea zi, numeroși trecători pe străzile din București se opresc și îngenunchează în semn de doliu, după cum arată următoarea fotografie a timpului[47].

Încurajate de succesul ultimatelor sovietice, guvernele de la Budapesta și Sofia intensifică demersurile pe lângă guvernul german privind revendicarea unor teritorii ale României. Fiind vechi aliați ai Germaniei, guvernul german le asigură sprijin, în timp ce și guvernele sovietic și italian al lui Benito Mussolini sunt de partea lor și le încurajează. Și astfel, prin Diktatul de la Viena din 30 august 1940, Ungaria hortistă ocupă nordul Transilvaniei (43.492 Km^2)[48], iar prin Tratatul de la Craiova din 7 septembrie 1940 are loc cedarea Cadrilaterului dobrogean (7.142 Km^2)[49] către Bulgaria vecină. Din cauza presiunilor exercitate asupra României de cei doi mari aliați, Germania și Uniunea Sovietică, precum și din cauza unei politici, poate mai puțin abile, a guvernului român din perioada aceea, România pierde în vara anului 1940, un teritoriu în suprafață de 103.396 km^2. Cu toate acestea, luând în calcul amenințările repetate ale marelui vecin de la răsărit, precum și a relațiilor istorice tensionate cu acesta, guvernul român a considerat că dușmanul cel mai redutabil al României din acea perioadă era Uniunea Sovietică și, în consecință, a intensificat demersurile de apropiere și

alianță cu Germania. Între timp, apar și se intensifică disensiunile dintre Moscova și Berlin. Printre acestea, se pot menționa: în contextul succeselor zdrobitoare ale armatei germane, Stalin se consideră tot mai mult un aliat de mâna a II-a, fapt întărit și prin semnarea de către Germania, la Berlin, în 27 septembrie 1940, a unui pact tripartit cu Italia și Japonia[50], fără Uniunea Sovietică și, cu toate asigurările de prietenie stipulate în scrisoarea din 13 octombrie a lui Ribbentrop trimisă "dragului [său] domn Stalin" prin care își exprima "dorința de a vedea instaurându-se în lume o ordine nouă, îndreptată împotriva democrațiilor plutocratice"[51], invitându-l pe Molotov la Berlin, gestul totuși fusese făcut; în vizita de la Berlin din 12 și 13 noiembrie, Molotov încearcă, fără succes, să obțină asigurări de la Hitler cu privire la dorita influență sovietică în România și Bulgaria; în discuțiile din aceeași vizită, Hitler considera Anglia deja învinsă, în timp ce Stalin aprecia forțele importante din Mediterana și din strâmtori ale Angliei. La acestea, se adaugă și altele, care amplifică neîncrederea și disensiunile, conducând la ruptura totală prin declanșarea atacului Uniunii Sovietice de către Germania la 22 iunie 1941 în cadrul operațiunii Barbarossa[52].

Guvernul român, condus de mareșalul Antonescu, hotărăște participarea armatei române alături de Germania la războiul antisovietic cu convingerea că, prin înfrângerea Uniunii Sovietice, Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța vor reveni la patria mamă[53]; Ungaria și Bulgaria fiind adversari incomparabili mai slabi, contau mult mai puțin. Ce a urmat după aceea, a constituit și constituie în continuare teme de studiu și cercetare pentru mii de cercetători din întreaga lume cu lucrări cuprinse în sute de volume. După succesele fulgerătoare și înaintarea rapidă a trupelor germane, române și italiene în teritoriul Uniunii Sovietice, apare contraofensiva trupelor sovietice și ale forțelor aliate pe mai multe fronturi, victoria de la Stalingrad, lovitura de stat de la 23 august 1944 cu demiterea și arestarea lui Ion Antonescu, încetarea imediată a colaborării României cu Puterile Axei și începerea tratativelor de armistițiu cu forțele aliate și de colaborare militară cu Uniunea Sovietică, precum și de continuare a războiului spre vest până la înfrângerea, sinuciderea lui Hitler și capitularea Germaniei la 9 mai 1945 și a Japoniei la 15 august 1945. Prin Conferințele de la Teheran (28.11-1.12 1943) și de la Yalta (4-11 februarie 1944), prin victoria forțelor aliate asupra forțelor axei cu capitularea Germaniei și Japoniei, urmate de Tratatele de Pace de la Paris semnale la 10 februarie 1947, jumătate din Europa Centrală trece sub jurisdicția Uniunii Sovietice, statelor li se impun forțat regimuri de dictatură crudă a proletariatului și se instituie cortina de fier care va dura aproape o jumătate de secol. România pierde Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța și Cadrilaterul, dar recuperează nordul Transilvaniei. Se dovedește că urmările acestei perioade sunt greu de îndepărtat chiar și astăzi după 26 de ani de la eliminarea regimurilor dictatoriale comuniste din Europa.

[1]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 6.

[2]Sorina Lacovei, *Pacea de la Brest-Litovsk - implicații internaționale*, Teză de doctorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Facultatea de Istorie, Iași, 2004.

[3]Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la Statul Geto-Dac la Statul Român Unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 564.

[4]*Ibidem*, p. 567.

[5]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 6-10.

[6]:"Art. 1 Cele două guverne sunt de acord că divergențele dintre Germania și Republica Sovietică Rusă, în problemele ce au apărut în timpul când aceste state au fost în stare de război, să se reglementeze pe următoarele baze: a) Statul german și R.S.F.S.R. renunță, în mod reciproc, la despăgubirea pentru cheltuielile de război, precum și la dezdăunarea pagubelor de război. [...] Art. 4 Ambele guverne sunt de acord mai departe să aplice clauza națiunii celei mai favorizate, cu privire la situația juridică generală a cetățenilor uneia dintre Părți pe teritoriul celeilalte și în reglementarea generală a relațiilor economice și comerciale reciproce. Art. 5 Cele două guverne vor lua în considerație cu bunăvoință, în mod reciproc, nevoile economice ale ambelor țări. Guvernul german se declară gata să sprijine, pe cât posibil, convențiile proiectate de unele firme particulare - care i-au fost aduse la cunoștință în ultima vreme - și să înlesnească executarea lor".

[7]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 9-11.

[8]Nicolae Titulescu, *Politica externă a României*, 1937, p.7.

[9]*Ibidem*.

[10]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 15.

[11]*Ibidem*, p. 17.

[12] , ianuarie 5, 2015, » »

[13]*Agreement concluded at Munich, September 29, 1938, between Germany, Great Britain, France and Italy*, , 2015

[14]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 19.

[15]Nazi-Soviet Relations, 1939-1941. *Documents from the Archive of the German Foreign Office*, presenté par Raymond James Sontag ei Stuart Beddie, Washington, Département d'Etat, 1948.

[16]*Ibidem.*

[17]*Ibidem.*

[18]*Ibidem*

[19]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 29-31.

[20]Nazi-Soviet Relations, 1939-1941. *Documents from the Archive of the German Foreign Office*, presenté par Raymond James Sontag ei Stuart Beddie, Washington, Département d'Etat, 1948.

[21]J. Rossi, *Qu'elle était belle, cette utopie!*, Le Cherche midi, Paris, 2000.

[22]Georgi Dimitrov, *Journal 1933-1949*, Paris, Belin, coll. "Histoire &société", 2005.

[23]Istorie universală. *Bilanțul celui de-al doilea război mondial*, , http://www.istorie-pe-scurt.ro/bilantul-celui-de-al-doilea-razboi-mondial/.

[24], 2015.

[25]**Articolul I.** În eventualitatea unor rearanjamente politice și teritoriale în regiunile ce aparțin Statelor Baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), hotarul de nord al Lituaniei va reprezenta hotarul sferelor de influență ale Germaniei și U.R.S.S. În această privință interesul pentru Lituania în regiunea Vilna este recunoscut de ambele părți.

Articolul II. În eventualitatea unor rearanjamente politice și teritoriale în regiunile ce aparțin Poloniei, sferele de influență ale Germaniei și ale U.R.S.S. vor fi limitate conform liniei râurilor Narev, Vistula și San. Chestiunea privind modul în care interesele ambelor părți fac dorită păstrarea statului independent Polon și cum acest stat trebuie demarcat poate fi determinat doar în cursul viitoarelor discuții politice. În orice caz, ambele Guverne vor rezolva această întrebare printr-un acord prietenesc.

Articolul III. Privitor la Sud-estul Europei, atenția este atrasă de către partea Sovietică privitor la interesul acesteia în Basarabia. Partea Germană declară dezinteresul politic total în această regiune.

Articolul IV. Prezentul Protocol trebuie tratat de ambele părți ca unul strict secret.

[26]Georgi Dimitrov, *Journal 1933-1949*, Paris, Belin, coll. "Histoire &société", 2005.

[27]*Ibidem.*

[28]Nazi-Soviet Relations, 1939-1941. *Documents from the Archive of the German Foreign Office*, presenté par Raymond James Sontag ei Stuart Beddie, Washington, Département d'Etat, 1948.

[29]*Ibidem.*

[30]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 56.

[31], 2015.

[32]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 58.

[33]Victor Zaslavsky, *Pulizia di classe: il massacro di Katyn*, 2006, ; (Studiul cercetătorului rus se bazează pe valorificarea unor documente cercetate recent în arhivele Rusiei.)

[34]Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei europene. 23 august 1939: alianța sivieto-nazistă*, Fundația Academia Civică, București, 2009, p. 63.

[35]Armistice Agreement Between Germany and France, 22 June 1940. (Translated from the German by Ulrich H. Rudofsky), , 2015.

[36]Nazi-Soviet Relations, 1939-1941. *Documents from the Archive of the German Foreign Office*, presenté par Raymond James Sontag ei Stuart Beddie, Washington, Département d'Etat, 1948.

[37]*Soviet occupation of Latvia in 1940*, , 2015.

[38]*Ibidem.*

[39]28 iunie 1940: Cedarea Basarabiei, Bucovinei și Ținutului Herței URSS-ului în urma Pactului Ribentrop-Molotov. Alianța Germania-Rusia-Ungaria-Bulgaria și sfâșierea României Mari. http://www.cuvantul-ortodox.ro/recomandari/2012/06/28/28-iunie-1940-cedarea-basarabiei/

[40]*Ibidem.*

[41]Ioan Scurtu, Theodora Stănescu-Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *Istoria românilor între anii 1918–1940*, XIII. Pierderile teritoriale din vara anului 1940, University of Bucharest, 2002. 13.3. Nota lui Joachim von Ribbentrop către Viaceslav Molotov privitoare la Basarabia și Bucovina. http://ebooks.unibuc.ro/istorie/istorie1918-1940/cuprins.htm.

[42]*Ibidem*, 13.4.1. Nota ultimativă a guvernului sovietic, 26 iunie 1940.

[43]Ibidem, 13.4.2. Răspunsul guvernului român, din ziua de 27 iunie 1940.

[44]Ibidem, 13.4.3. Nota ultimativă adresată de guvernul sovietic în noaptea de 27 iunie 1940.

[45]28 iunie 1940: Cedarea Basarabiei, Bucovinei și Ținutului Herței URSS-ului în urma Pactului Ribentrop-Molotov. Alianța Germania-Rusia-Ungaria-Bulgaria și sfâșierea României Mari. http://www.cuvantul-ortodox.ro/recomandari/2012/06/28/28-iunie-1940-cedarea-basarabiei/.

[46], 28 iunie 2012.

[47]28 iunie 1940: Cedarea Basarabiei, Bucovinei și Ținutului Herței URSS-ului în urma Pactului Ribentrop-Molotov. Alianța Germania-Rusia-Ungaria-Bulgaria și sfâșierea României Mari. http://www.cuvantul-ortodox.ro/recomandari/2012/06/28/28-iunie-1940-cedarea-basarabiei/

[48], 5 noiembrie 2014.

[49]1940. *Ocuparea Cadrilaterului de către Bulgaria* (3) , autor Col. (r) Prof. univ. dr. Alesandru Duțu, revista *Art-Emis Academy*, Luni, 06 Octombrie 2014, http://www.art-emis.ro/istorie/2488-1940-ocuparea-cadrilaterului-de-catre-bulgaria-3.html

[50]http://ro.wikipedia.org/wiki/Pactul_Tripartit.

[51]Nazi-Soviet Relations, 1939-1941. *Documents from the Archive of the German Foreign Office*, presenté par Raymond James Sontag ei Stuart Beddie, Washington, Département d'Etat, 1948.

[52]http://ro.wikipedia.org/wiki/Operațiunea_Barbarossa

[53]Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial: (1939 - 1945)"*, editura ALL Educațional, 1999.

Cine a fost Doamna Bălașa

muzeograf Octavian DĂRMĂNESCU

Și Doamna Elina a lui Matei Basarab, și succesoarea demnității de "Doamnă", Doamna Bălașa[1], au trăit relativ puțin. Doamna Elina a murit la 55 ani, cu zile deci, Doamna Bălașa, la 45 de ani[2]. Considerând că au murit din cauze naturale[3], înaintăm rezervat presupunerea că în Țările Române la acea perioadă constanta longevității la femei era de aproximativ 60 de ani, cauzată în parte de ereditate, în parte de condițiile sociale care, chiar dacă erau favorabile la curțile domnești, nu aveau, chiar în secolul XVII, nici reflexul, darmite constanta igienei în cele mai mici amănunte, ca astăzi. Doamna Bălașa a fost o principesă luminată, domnitoare în mica renaștere românească pe care Doamna Elina o exercitase – în dreapta, bineînțeles, a soțului ei –, garantând-o acum și continuând-o[4], probabil cu greutate, deoarece între 1653 și 1655 țara a fost măcinată de războiul intern provocat de seimeni. Cu siguranță că amândouă se cunoșteau[5], era în ritualul Doamnelor din Țara Românească să invite la masă nevestele marilor boieri, separat, în sufrageria din spatele marii săli unde Domnul cu boierii prăznuiau când acesta-i invita[6].

Lucrurile pot sta și invers, Doamna Elina putând s-o ignore, deoarece jupâneasa Bălașa era nepoata fostului ban al Craiovei din 1631, Pătrașcu Boul, cumnatul domnitorului Leon Tomșa (1629-1632) care îl trimite să-l asedieze pe Matei Basarab retras la mănăstirea Tismana[7]. Chiar la curtea lui Leon Vodă, opinează Sever Zotta[8], s-ar fi cununat Bălașa cu postelnicul Constantin șerban. Era la curent cu politica de ctitorii a Elinei și a imitat-o, poate, indirect. De la Doamna Bălașa, căreia îi reveneau anual, ca și înaintașelor ei, redevențe de o mie de galbeni de la minele din Vîlcea[9], ne-a rămas „Casa Bălașa" din Târgoviște, singura bolniță, apoi școală, care a răzbit până la noi în forma origială[10]. Tot ea a mărit biserica mică din Curtea Domnească de la Târgoviște, Sfânta Vineri, adăugându-i pridvorul unde a fost și (re)înhumată[11]. A refăcut fundamental biserica mănăstirii Jitianu[12], fiind amintită de Letopisețul cantacuzinesc ca ctitoră principală, închinând-o încă din timpul amplei reconstrucții a mănăstirii athonite Sfântul Pavel[13]. A ctitorit, se pare, schitul Păușa, „de sub muntele cel mare al Coziei, cu hramul Sf. Arhangheli" [14]. Nu cunoaștem, ca de alfel la aproape niciun Domnitor medieval, intimitatea reală cu soțul ei încoronat[15]. Cert este că Doamna, de vârstă egală cu soțul ei, i-a fost alături în cele patru luni de captivitate la Târgoviște, când seimenii răsculați îl suduiau pe Domn, îl batjocoreau, încât disperat, spune cronicarul, acesta „căuta cu ochi ca un dobitoc, și la unii, și la alții"[16]. Axinte Uricariul este singurul cronicar care consemnează că Bălașa, proaspătă Doamnă, își însoțește soțul – nu era obligatoriu – de la Târgoviște la București pentru primirea steagului de investitură trimis de sultanul Mehmed IV „la Podul Hrizii, din jos de Plumbuita"[17]. Paul de Alep îi surprinde fugitiv, cununând la Târgoviște boieri tineri[18]; bănuim că nu doar din protocol, ci și din omenie. Singurul document păstrat care emană o umbră de tandrețe este cel prin care Domnul dă comandă negustorilor din Brașov să-i aducă, pentru Doamna, două trăsuri domnești[19]. Doamna era religioasă[20], patriarhul Macarie o spovedea și o dezlega mereu, amândoi soții îngenunchind sub epitrahilul lui[21]. Paul de Alep a văzut-o în viață pentru ultima dată în Duminica Lăsatului-sec de Brânză din 1657, ea murind pe 12/22 martie același an[22]. Bălașa rămâne o figură discretă între Doamnele române. Ni s-a păstrat pisania de pe bolnița de la Târgoviște: „Aceste chilii făcutu-le-au Doamna Bălașa a lui Io Costandin B(a)s(arab) Voevod la sf(ân)tu i dumnezeiescu hram Preapadoamna Paraschiva, ca să le fie dumnealor pomeană, și părinților dumnealor, Io Șărbanu Voevod i gosp(o)jda eg. Elina, i jupanu Necolachi biv Stolnic i jupanița eg. Elina, ca să fie de odihnă creștinilor cari cad în nevoe, cei ce scap la sf(ă)nta beserecă, – să fie pomeană în veac (s-a scris în luna lui Iunie 5 zile anul 7164) l"[23].

Memoria Doamnei Bălașa a stăruit destul de mult în mentalul acelei epoci, o Doamnă pioasă și discretă, stinsă prematur. Bălașa, nume moldovenesc, avea să fie împrumutat de acum înainte de fiicele boierilor munteni. Avem deja o fină domnească, Bălașa, fiica marelui postelnic Neagoe Săcuianu, boier credincios domnului[24], mătușă la rându-i viitorului martir ortodox Ianache Văcărescu care, printre numeroșii lui copii, avea trei cu numele Constantin, Bălașa și Barbu[25] – Barbu, în propunerea genealogistului Șt. D. Grecianu, ar fi fost copilul cuplului domnesc, copil care nu a trăi mult –, coincidență, probabil, deloc întâmplătoare. O a doua – de data aceasta ilustră prin tragedia morții părintelui ei și a curajului de a-i reface memoria într-un timp fanariot, este Domnița Bălașa, fiica domnitorului Constantin Basarab-Brâncoveanu. Interesant, Domnița Bălașa a avut o cumnată moldoveancă tot Bălașa, soția timp doi ani a fratelui ei, Ștefan, răpusă de boală în 1711[26]. O știre surdă[27] ne împinge obligatoriu către o ipoteză destul de credibilă: cuplul domnesc botezase și pe Bălașa, copilul viitorului

mare vornic (1670-1672) Gheorghe Rodoș din Drugănești. Drugăneștii, aflați mai în amontele Sabarului, relaționau la o distanță nu prea mare de Tântava natală a lui Vodă, deci, probabil, cei doi se cunoșteau încă de mai înainte. Bălașa s-a căsătorit cu Matei Cantacuzino, agă și diplomat, mort în floarea vârstei, și a ctitorit în 1688 biserica din Filipeștii de Pădure, cea de-a doua – acum, după propunerea lui Ștefan Balș din restaurarea 1963-1968 – după ctitoria Bălașei Doamna de la Pitești, cu pridvor supraetajat ca soluție arhitectonică. O coincidență onomastică sau mai mult? Vodă, pe când era serdar, îl cunocuse cu siguranță pe tatăl lui Gheorghe, Vlad din Drugănești, mare căpitan de dorobanți, mort în 1652 și înmormântat în biserica Sf. Apostoli din Capitala Târgoviște, ctitoria neamului său. Prezumptiva fină, intrată apoi în marea familie a Cantacuzinilor, încerca să-i cultive amintirea Doamnei Bălașa inclusiv estetic.

De altfel, cu toate că primii Cantacuzini – instigați de superioritatea fiicelor lui Radu Șerban (mai ales Elina, care chiar se judecase cu el înainte pe două sate) care-l vedeau pe fratele lor nelegitim, domnitorul Constantin Șerban (Basarab), drept un bastard[28] – erau reticenți vizavi de cuplul domnesc, semnal dat chiar de fostul mare postelnic Constantin Cantacuzino, retras din funcții după domnia lui Matei Basarab la domeniul său rural, alții, depărtați temporal de aceste mici trufii, au adoptat numele "Bălașa" la botezul nobililor lor copii. Este vorba despre o nepoată și o strănepoată a marelui spătar Mihai Cantacuzino, botezate "Bălașa"[29]. Probabil încă de pe timpul când era ispravnic de Pitești[30], viitorul domnitor Constantin Șerban botează (tot o probabilitate) copiii viitorului mare vistier Pârvu Vlădescu – piteștean și el, prin căsătoria cu Anca, fiica lui Ivan șufarul de aici – Șerban, Constantin și Bălașa[31].

Sfârșitul rapid al Doamnei Bălașa poate indica un detaliu foarte important în chestiunea care urmează. Luând în calcul două Doamne care nu au avut copii, adică Elina, a lui Matei Basarab, și Bălașa, a lui Constantin Șerban, succesoarea Elinei – care nu au avut șansa de a păstra prea mult copiii proprii, prima chiar deloc –, moartea timpurie a celor două Doamne poate explica și maternitatea precară a defunctelor pe timpul – bineînțeles, pentru a evita o glumă proastă – când acestea trăiau. Doamna Elina a ales, alături de soțul ei încoronat, să înfieze pe Mateiaș[32], fiul învățatului logofăt II Udriște Năsturel, care, însă, a murit și el de tânăr, îngrijorându-l și mai mult pe Matei Basarab în planurile lui cu mult mai importante, citește politice, de asigurare a descendeței la tron. Deocamdată – luând în considerare colecția *D.R.H. B* care în câteva zeci de ani a ajuns doar la anul 1656 – nu cunoaștem aproape nimic documentar cu privire la copilul viitoarei doamne Bălașa, acest fapt împingându-ne, în pofida unei și-așa slabe și false informații picturale, să emitem absolut – și grăbit, vom vedea – că cuplul domnesc nu a avut niciodată copii. Această ipoteză radicală și, totodată, ispititoare, se sprijină totuși pe trei argumente care pentru unii ar putea părea slabe. În primul rând totala tăcere despre subiect atât a Cronicilor Țării, a pomelnicelor[33], cât și a lui Paul de Alep, tânăr și curios până în cel mai mic amănunt – uneori obositor – a ceea ce vedea în Țara Românească, mai ales la curtea lui Constantin Șerban. Menționăm că *Jurnalul de călătorie* al acestui tânăr călător este traversat dezinvolt de o lipsă acută de prudență, acum benefică istoriografic. Dacă ar fi văzut copilul domnesc, l-ar fi descris. Dacă cuplul domnesc ar fi înfiat un alt copil, ar fi menționat. Dacă la palat ar fi persistat evocarea – chiar și interzisă, ca secret de stat – că, pe cînd era numai boier de țară sau, mai apoi, serdar, domnitorul ar fi avut un copil care a murit de mic, Paul de Alep, puber și „inconștient", ar fi notat cu siguranță, mai ales că scria într-o limbă necunoscută, credem, chiar și marelui erudit Udriște Năsturel, contemporan cu el. Al doilea argument este regretul banului Mihai Cantacuzino cu privire la Constantin șerban Vodă: „a murit mâhnit, nerămânând dintr-însul nici fii, nici fiice"[34]. Această informație suportă două interpretări. Prima, aceea că vodă nu a avut deloc copii, a doua, aceea că un posibil copil al lui Vodă din iconografie a murit înaintea tatălui. Un al treilea argument este dacă nu o regie de palat, cel mult o distorsionare până la fals pe care pictorii de biserici („zugravii"), „integratori", au practicat-o de veacuri, o speculație simplă și involuntară în idilismul ei, dar care, din secolul al XIX-lea, i-a împărțit principial pe istorici în două tabere adverse și irevocabile. Menționăm că nicio sursă picturală nu este credibilă, nici cea de la Dobreni, nici cea din București, situație demonstrată rezonabil de către Stelian și George Metzulescu care, într-un articol neutru și coerent[35], închid subiectul –probabil pentru mult timp de acum înainte –, argumentând în favoarea opțiunii „Barbu", informație oferită de Șt. D. Grecianu, marele genealogist român. Rămâne să dezbatem cealalaltă teorie, antagonică total propunerii de mai sus – niciun copil domnesc –, ipoteză despărțită, la rându-i, în două, după genul ipoteticului „cocon": Barbu sau Bălașa. Este vorba despre chestiunea enigmatică a copilului înfățișat pe racla de la mănăstirea Bistrița-Vâlcea, singurul izvor istoriografic obiectiv[36], probă mai mult decât satisfăcătoare pentru a răsturna toată propunerea de mai sus.

[1]Prima soție a lui Constantin Șerban, fiica stolnicului moldovean Nicolachi Ralli și a Mariei (de fapt Ilina, vezi mai jos), fiica lui Toader Boul, vistierul Moldovei. Constantin, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, București, 1971, p. 353 și p 422. O informație aparent contradictorie ne oferă pomelnicul mănăstirii Bistrița-Vâlcea, care prezintă ca soție a lui Constantin Șerban pe Bălașa Ilina Rale Nicolache, cu "Ilina", al doilea prenume, vezi Grigore Tocilescu, *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici din țară*, 1887, p.199. Ori Ilina este chiar mama Bălașei, vezi Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României, vol. I, fascicula I*, p.112, adevăratul izvor. Constantin Șerban era prin Safta (Elisabeta), mătușa Bălașei care a trăit peste 80 de ani, nepotul domnitorului Moldovei, Gheorghe Ștefan (1653-1658), zis și Burduja-Vodă (burduful, grasul, pântecosul). Ion Neculce în „O samă de cuvinte", glava XXXI (Ion Neculce, *Opere*, ed. Gabriel Ștrempel, Ed. Minerva, 1982, p.182) consemnează bârfa că Safta aceasta, viitoare Doamnă a Moldovei, a fost a doua soție a lui Gheorghe Ștefan, rămas văduv, că nu era de neam mare și că, de fapt, acesta, odată, s-a suit în trăsura ei pe care a ghidat-o la casa lui unde a cerut-o de nevastă. În exilul polonez a părăsit-o, obligând-o să se întoarcă în Moldova, apoi și-a luat o amantă nordică, Stefana Mihailova. Aceasta din urmă îi va aduce din Stetin, Suedia, osemintele la mănăstirea Cașin (Alexandru Papadopul Calimah, *Despre Gheorghie Ștefan Voevod Domnul Moldovei*, București, 1886, p. 97-103.). Radu Popescu în *Istoriile domnilor Țării Românești*, ed. N.I. Simache și Tr. Cristescu, 1943, p.136, consemnează o bârfă: Safta, mătușa Bălașei, fusese abuzată de Domnitorul Vasile Lupu, știre preluată și dezvoltată apoi de poetul Dimitrie Bolintineanu în drama istorică în 5 acte *Ștefan Gheorghe Vodă sau Voi face Doamnei tele ce ai făcut tu jupânesei mele*, București, 1868).

[2]Nicolae Iorga, *op. cit.*, p.110. S-a căsătorit, deci, la 18 ani. Probabil a fost singura fiică a părinților ei. A avut patru cumnați, Alexandra și Radu-Mihail-Tântăveanu, din partea mamei naturale a soțului ei, și, din partea tatălui natural al aceluiași, pe nobilele fiice ale lui Radu Șerban-Vodă, Ancuța și Elena.

[3]O știre surdă ne indică o stare deficitară a sănătății unei mari oficialități de la Curte. În mai 1657, la două luni după moartea Doamnei, proaspătul văduv, Constantin Șerban, trimite o slugă a doctorului său personal după leacuri la sașii din Brașov. Același doctor o va fi îngrijit și pe fosta Doamnă, Bălașa. Vezi *D.I.R., vol. XV, partea II*, București, 1913, p.1258, nr. MMCCCXLVI.

[4]P.P.Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1965, p. 228, vedea fenomenul de românizare a culturii scrise în Țările Române la mijlocul secolului XVII ca pe o formă de "luptă de clasă" a boierimii mari pentru autohtonism, împotriva curentelor turcești, grecești, calvine și catolice transilvănene. Departe de orice politizare, acest fenomen s-a putut produce numai pe fondul stabilității politice și economice de sub Matei Basarab.

[5]Singura legătură păstrată, documentar vorbind, este trecerea a trei sate din județul Romanați, cu tot cu rumâni, după moartea Elinei, în posesia Bălașei – de aici deducția existenței unei cote părți din bunurile și averea domnească soției Domnitorului, inalienabilă și transmisibilă direct următoarei Doamne în funcție. Marele pitar Nicula Glogoveanu îi cumpără Doamnei Bălașa aceste sate, îi dă banii oficial, în marele divan, fapt posibil legal numai prin faptul că Doamna Elina le cumpărase fără a ști că ele sunt într-un litigiu mai vechi, vezi *Catalogul documentelor Țării Românești, vol. IX, 1657-1659*, Arhivele Naționale ale României, București, 2012, doc. 471 (în continuare, *C.D.Ț.R.*).

[6]Ritual păstrat și de ea. În Joia Înălțării din 1654, la curtea domnească din Târgoviște, după Liturghie, Domnul Constantin Șerban a luat masa, după obicei, în sufrageria de vară, o terasă mare, deschisă, iar Doamna Bălașa invita marile boieroaice, care coborau pretențios din trăsuri, în sufrageria din interior. La fel și de Boboteaza lui 1657, când – spune cronicarul –, potrivit obiceiului, mulți copiii erau botezați în apa rece a Ialomiței. Vezi *Călători străini despre Țările Române, vol. VI*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 144 și p.161.

[7]Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 353.

[8]Sever Zotta, *O colecție veche de spițe de neam*, Revista Istorică, nr. 1-3, 1927, p.50.

[9]*Călători..., vol. VI*, p. 141.

[10]restaurată între anii 1969 și 1974, alături de biserica mică, Sfânta Vineri, a doua necropolă a ei, vezi Cristian Moisescu, *Târgoviște. Monumente istorice și de artă, București*, 1979, p. 58. În 2012, arheologul Petru Diaconescu a descoperit că fundația e și mai veche, așezată pe fostul cimitir domnesc unde, surprinzător, s-a găsit și mormântul unui turc. Pentru detaliu, vezi site-ul *Cronica cercetărilor arheologice din România*, cod RAN 65351.09.

[11]Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 109-110, opinează că Sultana, ctitora mare a acestei foste biserici arse, e chiar Bălașa Doamna, deoarece Mihnea al III-lea o reînhumează tocmai aici pentru că aici era ctitoria Bălașei. Opinie contrazisă în parte (luăm în calcul și posibilitatea rectitoririi) în 2012 de către arheologul Petru Diaconescu pe site-ul menționat în nota precedentă, unde înaintează posibilitatea ca biserica să fie zidită la jumătatea sec. al XV-lea! Mai târziu, domnitorul Constantin Șerban avea să fie pictat la porunca lui Constantin Brâncoveanu în biserica mare domnească din aceeași curte, găsit fiind în pomelnicul cu ctitori și dăruitori, Nicolae Iorga, *op. cit.*, p.105. Soția lui Constantin Brâncoveanu, Doamna Marica, văzând poate exemplul bolniței Doamnei Bălașa, face la rându-i o bolniță la mănăstirea Hurezi, ispravnic fiind chiar un personaj din cercul restrâns al slujitorilor ei, un anume Apostol, „vornic za doamnă", pictat în biserica mare de la Hurezi, vezi Radu Crețeanu, *Mănăstirea Surpatele* în B.M.I., anul XLI, nr. 4, 1972, p.15. Poate așa se întâmplase și la ctitoriile Doamnei Bălașa, cu om domnesc personal ca diriginte de șantier. Un alt antecedent, propunem noi, în favoarea acestui drept de ctitorire, este însuși hramul. Cu ceva vreme în urmă Vasile Lupu plătise dările Patriarhiei Ecumenice, gest cu adânci reverberații în lumea creștină de atunci, fiindu-i dăruite, într-un fel de contrapartidă, moaștele Cuvioasei Paraschiva cea nouă din Epivat – Sfânta Vineri în tradiția poporului român, de pe coasta Mării Marmara. Cultul, care, în dimensiuni reduse, era deja practicat și la români, a crescut repede, printre noii închinători, putând fi și soția serdarului Constantin zis Șerban, viitoarea Doamnă. Ca fiică de moldoveni, Bălașa, pioasă precum o arată și epitaful ei, nu va fi prins în Moldova, în 1641, aducerea cu alai a moaștelor Cuvioasei Paraschiva, căci era deja căsătorită în Muntenia, dar și-a format cu siguranță un cult pe care, mai apoi, ca

Doamnă, l-a propus și țării adoptive, începând cu această biserică. O motivație în plus la această pretenție – repetăm, biserica este mai veche, dar Bălașa Doamna a rectitorit-o – este și inscripția de pe prima casă de oaspeți și spital rămasă din Țara Românească, cu siguranță nu prima cronologic cum ar crede unii, ctitorită tot de Bălașa Doamna (Nicolae Iorga, *op.cit.*, p.112). Textul anunță că acele chilii de ospeție și de tratament Doamna le-a făcut pe seama bisericii Sf. Paraschiva, deci intuim că a fost un program mai amplu în curtea domnească de la Târgoviște: reînnoirea vechii biserici care purta alt hram și zidirea lângă ea a unei vasiliade.

[12]rectitorită, deoarece ea era deja ctitoria de referință a boierilor Craiovești din secolul al XVI-lea. Pentru problematică, vezi și Petronel Zahariuc, „Date noi despre ctitorii mănăstirii Jitianu (jud. Dolj) și un document de danie pentru mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos", în Laurențiu Rădvan (editor), *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2007, pp. 11-26. Paul de Alep arată că Doamna Bălașa asigurase deja banii pentru (re)construcție. Așadar, cei doi ispravnici, Ghinea Brătășanu vistier și Udriște vistier (cărora Nicolae Stoicescu le acordă principial – chiar de două ori, în *Bibliografia...*, *vol. I*, p. 391, și *Constantin Șerban*, Editura Militară, București, 1990, p. 50 – și calitatea de ctitori) sunt doar atât, și nimic mai mult. Există foarte bine posibilitatea ca cei doi ispravnici să o termine mai mult sau mai puțin pe banii lor și să oficilaizeze în 1658 că este refăcută de ei, vezi *C.D.Ț.R.*, *vol. .IX*, doc. 501. A se consulta și V.Drăghiceanu, *Mănăstirea Jitianu*, în B.C.M.I., XXVII, 1934, p. 103. Devoțiunea Bălașei pentru mănăstirea Jitianu începe, credem, încă de pe timpul adolescenței, trimiterea fiind chiar faptul că unchiul ei, Pătrașcu Boul, era ban al Craiovei. Alături de mănăstirea Bucovăț, Jitianu (sau mănăstirea de la Balta Verde) erau incinte fortificate în care scăpa populația Craiovei la vreme de nevoie.

[13]*C.D.Ț.R.*, *vol. VIII*, doc. 1133.

[14]Singura mențiune, preluată apoi și de către Nicolae Stoicescu, este la Ion Ionașcu, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, București, 1942, p. 11 și p. XIII. O legătură probabil deloc întâmplătoare este și că pe valea Păușa-Stânișoara un piteștean, Gheorghe, mare clucer de arie, fiul lui Anghel, cupeț din Pitești, va ridica în 1747, pe vechea temelie a schitului Nucet, schitul Stânișoara de azi, cu hramul Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I-Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea). Vol. 2: M-Z, indici*, Mitropolia Olteniei, 1970, p. 598.

[15]În pomelnicul mănăstirii Lawrow, Domnul nu o trece nici pe Bălașa, nici pe copilul avut cu ea, vezi P.P.Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Șerban Basarab și a lui Ștefan Petriceicu și testamenturile lor*, București, 1939, în AARMSI, s.III, t. XXI, 1939, p. 397.

[16]*Istoria Țării Românești, 1290-1690. Letopisețul Cantacuziesc*, ed. C. Grecescu și D.Simionescu, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960, p. 122.

[17]Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Române și a Moldovei. Vol 2*, ediția Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1994, p.56.

[18]*Călători străini...*, *vol. VI*, p. 210.

[19]*C.D.Ț.R.*, *vol. IX*, doc. 25.

[20]În *Istoria Țării Românești...*, ed. citată, p. 120, ni se păstrează mențiunea: "Și alte multe bunătăți și odoară scumpe au făcut și le-au împărțit pre la Sfetagora și prin alte părți". De exemplu, dădea în 1657 Bisericii Domnești din Târgoviște un teasc de imprimat argintat, vezi Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 107, și închina cu soțul ei moaștelor Sf. Nifon, aflate atunci la Curtea de Argeș, o lucrătură de care amintește tot Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 153, fără să o detalieze. Paul de Alep descrie extaziat conacul de la Dobreni, un mic paradis, cu pereții camerelor pictați cu sfinți și lupte, vezi *Călători străini...*, *vol. VI*, p. 209.

[21]*Călători străini.....*, *vol. VI*, p.146.

[22]*Ibidem*, p.173. Paul de Alep asistă la înmormântare și o descrie minimal. Vezi în *Călători...*, *vol. VIII*, p. 383, o descriere amănunțită a înmormântării celei de-a doua soții a lui Nicolae Mavrocordat, Porfira (Pulcheria Ciuki din Constantinopol) după șaizeci și unu de ani, deci ceremonial identică. Se eliberau pe loc, necondiționat, toate temnițele, inclusive criminalii, pentru a se ruga pentru sufletul răposatei. Mulțimea se îmbrăca de sărbătoare, la slujbă luând parte toți preoții din capitală (atunci Bucureștiul). Sicriul era purtat de boierii din Divan, capacul de către un căpitan (poate serdarul?). Urmau Domnitorul și rudele, toți în roșu., apoi Băneasa mare (soția Marelui Ban, cel mai mare boier) cu marile jupânese, apoi un cortegiu de cinsprezece roabe bocitoare, despletite. Hainele negre, provizorii, erau cele vechi, vopsite special pentru înmormântări și doliu.

[23]Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 112.

[24]Virgil Drăghiceanu, *Testamentul marelui ban Neagoe Săcuianu și ctitoriile sale*, B.C.M.I., XXVI, 1933, p.38, care dă un amănunt interesant: Bălașa, fina domnească, avea să se căsătorească peste un an, în 1657, cu Badea, clucer din Bucșani și în acel an ispravnic de Craiova, dar și ispravnic al mormântului Doamnei Bălașa răposată în acel an, vezi Stelian și George Metzulescu, *Câteva lămuriri în legătură cu ctitorul catedralei patriarhale*, B.O.R., anul LXXVI, 1958, nr. 9, p. 847.

[25]Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 252.

[26]*Ibidem*, p. 366.

[27]*Ibidem*, p. 183.

[28]*Ibidem*, p. 136.

[29]*Ibidem*, p. 141.

[30]Mihail M. Andreescu, *Istoricul mănăstirii Trivalea de la fundare până la 1800. Domeniul funciar și fondul de documente*, București, 2001, p. 253, doc. 253, p. 293.

[31]*Ibidem*, p. 256.

[32]*Ibidem*, p. 215.

[33]Pentru pomelnicele actualei catedrale patriarhale, al mitropoliei din Târgoviște și al bisericii Sf. Vineri tot de acolo, al bisericii din Dobreni, al mănăstirii Jitianu și al bisericii Sf. Gheorghe din Pitești, vezi trimiterile din Stelian și George Metzulescu, *op. cit.*, p. 856, nota 38. Pentru pomelnicul de la mănăstirea Lawrow din Ucraina actuală (pe atunci Polonia) unde, se pare, a fost prima dată înhumat Constantin Șerban Basarab – pomelnic ultim, în care domnitorul muribund nu trece nici pe prima lui Doamnă, Bălașa, nici pe posibilul copil avut cu ea, vezi P.P.Panaitescu, *op. cit.*, p. 424.

[34]S. Zota, *Ultima știre despre Constantin Șerban Voevod*, Revista Istorică, an XII, nr.7-9, 1926, p. 213.

[35]Vezi nota 24.

[36]Racla a fost recondiționată în 1911 de către frații Popescu, argintari, vezi Stelian și George Metzulescu, *op. cit.*, p. 859, nota 42, și credem că nu s-a intervenit în favoarea turnării unui nou personaj lângă donatori, copilul lor. Această posibilitate exagerată, de altfel, nu ar fi rămas în picioare, deoarece avem mărturiile de secol XIX ale lui Al. Odobescu și Grigore Tocilescu care au văzut racla și copilul de lângă Doamna Bălașa. Turnarea lui în 1654-1656 (donația a fost făcută în 1656) nu poate da, din păcate, deducția că acest copil trăia pe atunci, deoarece donatorii puteau comanda inserarea lui pe raclă pur și simplu evocativ, de rememorare tip pomelnic.

Motorsportul argeșean se conjugă la ... trecut (VII)

ing. Nicolae COSMESCU

Seini, o localitate oarecare, situată undeva în nord-vestul extrem. Între Baia Mare și Satu Mare. Nici unul dintre aceste două orașe nu se poate lăuda cu vreo contribuție majoră la industria auto a României. Seini, cu atât mai puțin. Și totuși, în ciuda unor astfel de privațiuni, localitatea pomenită a dat țării doi mari campioni ai vitezei. Unul mai mare decât celălăt. Atât la propriu, cât și la figurat. De cel mai mare dintre aceștia vom vorbi acum. Îl cheamă ***Victor Nicoară****, e oșan și are toate calitățile acestora. Dar, de mai bine de 40 de ani este piteștean. Cu acte și familie. Altfel, nu intra în atenția noastră. În plus, are atât de multe titluri, că le-a pierdut numărul. Pe la jumatatea anilor '80 acestea erau "vreo 16-17", după care nu le-a mai contabilizat. Oricum, este unul dintre cei mai titrați piloți români de viteză din secolul trecut.*

"Cursele sunt viața mea". O constatare ce l-a făcut să plece la sute de km de casa părintească, pentru a fi aproape de lumea motoarelor. Și unde era aceasta mai fericit reprezentată decât la Colibași? Acolo se angajează după terminarea liceului. Are șansa să lucreze în cadrul "Prototipurilor", intrând în contact cu întreaga ganitură de aur a curselor ramânești, pe atunci la început de carieră: Bellu, Grigoraș și ceilalți. De care se atașează rapid. Aceștia, la rândul lor, văzându-l om de caracter, pasionat și voluntar, nu ezită să-l adopte. Însă, până la a avea o mașină de curse în propriile sale mâini, va mai trece ceva timp. Pe care-l umple făcându-și "ucenicia" după obiceiul vremii, în asistența tehnică. Ocazia pentru a-și face debutul i se oferă în 1980. Iar mașina este una de-a dreptul inedită. După forma pe care o avea caroseria, era poreclită "porcul țepos". Aceasta făcea parte dintr-o serie de 10-12 prototipuri realizate la Dacia Service Brașov, în urma cărora s-a decis modelul ce avea să devină cunoscut sub numele de "Dacia Sport". Și care, desigur, nu a fost acela. Dar cum el, "porcul țepos", avea o formă mai virilă, i-a fost încredințat spre pilotare. Era mai neconformă și atrăgea atenția. Chestiune de imagine. Cu o astfel de mașină, Nicoară se angajează în sezonul competițional al acelui an. Un an al debutului, al învățării. Este plasat, datorită categoriei la care se încadra autoturismul, în grupa a cincea. Unde "stăpân" era nimeni altul decât Grigoraș. În fața căruia, în acel moment, nu avea argumente să se impună. Dar se face remarcat prin prestații ce nu puteau fi ignorate. Un loc pe podium, chiar și pe a treia poziție, la "Cupa Jean Calcianu", era o performanță ce făcea glorie oricui. El a reușit-o la prima sa participare. Anul debutului a mai relevat o cursă excepțională, făcută la Sf. Gheorghe. Numai că, urmare a unui *tête à queue* survenit în toiul luptei, Victor are o clipă de neatenție, suficientă unui motor parșiv pentru a se cala. și cum din motive de ușurare a automobilelor, împinse la maximum, acestea nu mai erau dotate cu demaror, revenirea în cursă se face cu ajutorul unui public entuziasmat de evoluția argeșeanului. Care vrea să-l mai vadă la lucru. Din păcate, regulamentul în astfel de cazuri este clar și neiertător, iar pilotul e descalificat. Spre necazul său și al celor de pe margini. Chiar și așa, fără succese marcante, aparițiile sale au fost demne de ceea ce se cheamă un "tânăr lup". Care în scurt timp va începe să "muște".

Victor Nicoară în postura cu care a intrat în memoria pasionaților, și în istoria curselor din România: cea de învingător.

Lupte umăr la umăr cu "nea Fane". Pe măsură ce timpul trece, "patrimoniul" lui Nicoară se îmbogățește la capitolul tehnică și tactică de cursă. Ele, cele două componente, se cumulează cu repeziciune, fiindcă Victor posedă în genele sale talentul de pilot. La început, a făcut-o singur, a fost autodidact. Gândea din câte "bucăți" trebuie luat fiecare viraj al unui traseu. Indiferent că era de coastă sau de circuit. "Din două, din trei", oricum, zice Nicoară, "dozarea accelerației la mine era continuă. Înainte sau nimic". Un stil solid argumentat. Dar acompaniat și de muncă. Parcurgea de mai multe ori traseul. Îl visa și noaptea. știa unde "pleacă mașina". Nimic nu era lăsat la voia hazardului. Nu era în structura personalității sale așa ceva. Se număra printre piloții care-și protejau mecanica, deși era nevoit să se bată cu adversari de primă mână. "Fane" Iancovici a fost unul dintre cei cu care a angajat lupte. Dintre cei "de primă mână". Duelurile celor doi au făcut deliciul spectatorilor ani de zile. Însă cu "nea Fane", viața nu era deloc ușoară. În primul an al disputelor directe cu Iancovici, nu reușește să-l învingă decât la "coastă". Circuitul revenindu-i asului bucureștean, coleg de echipă cu Nicoară. Dar Victor învață și chiar "fură" meserie de la acesta. Își amintește de o cursă la Oradea, în care mersese "sudat" de "Fane" tururi întregi, fără a reuși să treacă în față pentru că Iancovici "avea final. Ataca până-n ultima secundă, până trecea linia de sosire". Pentru el, ștefan Iancovici a fost poate cel mai serios adversar pe care l-a întâlnit. Cu care s-a luptat umăr la umăr. Nu o dată se găsea în fruntea unei întreceri de viteză pe circuit cu "Fane" pe urmele sale. Era o presiune psihică formidabilă. Adversarul, adică cel numit puțin mai înaine, căuta tot timpul să-l dubleze. Era o amenințare perpetuă. Îl simțea ca o pată neagră pe care trebuia să o țină la respect. Dar Iancovici era extrem de experimentat la capitolul tactică. "Pata neagră" se strecura parșiv pe lângă oglinzi, pe lângă el. Ușor, metru cu metru, până-i lua fața. Sau, dacă astfel de manevre nu-i reușeau, la virajele la 90° frâna ultratârziu, apelând și la traiectorii neortodoxe. Care inițial aveau câștig de cauză, numai că ieșirea din viraj era penalizată tocmai de această traiectorie ce-i frâna elanul. O dată, de două ori, de mai multe ori, până când Victor a învățat că trebuie să fie și el "câine", după modelul Iancovici. De atunci, lucrurile au decurs cu totul altfel; "Fane" nu mai avea niciun șiretlic pe care Nicoară să nu-l cunoscă, și să nu-l contracareze.

Episodul Pitești. Totuși punctul de cotitură ce a făcut ca duelurile dintre cei doi mari piloți să nu mai aibă rezonanță decât în cursa respectivă, și exclusiv spre flatarea ochilor care-i priveau, a avut loc la Pitești, la finalul campionatului din '84. Un episod faimos, la care Nicoară a fost beneficiarului unei regii excepționale. Până atunci, de când era în clasă cu Iancovici, Victor nu reușise să devină campion la circuit. Dar în acel sezon perspectivele erau încurajatoare. Teoretic, era posibil. Trebuia să câștige cursa, iar "Fane" să termine cel mult pe locul trei. Dacă prima condiție era relativ ușor de îndeplinit, mai ales că ținea exclusiv de el, cea de-a doua nu-i era la îndemână. Bucureșteanul nu prea avea "nași". Așa încât, era necesară alcătuirea unei coaliții care să-l ajute. Să se intercaleze între el și Iancovici. A fost momentul în care a intrat în joc și Grigoraș cu a sa teribilă mașină. Interesant este că pe timpul sejurului la Pitești, Iancovici a fost cazat la socrii lui Nicoară! Aceștia, seara, la masă, i-au zis: "dacă Victor bate mâine, va fi campion". La care "Fane", atât de sigur era, încât a consimțit la un politicos "vom vedea". Dar n-au fost prea multe de văzut. Cu un Grigoraș plecat ca o rachetă, cu un Victor pornit pe urmele acestuia, și cu o mașină care nu era în cea mai bună formă, Iancovici a făcut tot ce a putut pentru a limita dezastrul. Dar a pierdut campionatul. Înainte de a trece linia de sosire, Nicu Grigoraș a redus drastic alura, permițându-i lui Nicoară să "scape" în învingător. și, prin consecință, să devină campion. Abia două săptămâni mai târziu, când s-au revăzut, Iancovici le-a reproșat că "l-au lucrat". După care, cât timp cei doi dueliști au concurat în aceeași grupă, și au fost ani buni, titlurile au avut o singură destinație: Victor Nicoară. Pentru el, de la început, un lucru a fost clar ca un cer senin: "să-l bați pe Iancovici, era poarta deschisă spre elită".

Schleiz, fosta Germanie de Est. Victor Nicoară devine primul român din istoria "Cupei Țărilor Socialiste" care reușește să se infiltreze între primii zece la finalul întrecerii.

Nu a lăsat nicio șansă, nimănui. Educația pentru curse și-a desăvârșit-o printr-o constatare personală, ce avea în vedere și neregulile manifestate uneori la cronometrare. Spune Victor: "trebuie să mergi atât de tare, încât să aibă de unde te fura, dar să-ți mai rămână să-i și bați". Înarmat cu aceasta filosofie, nu mai încăpea nicio îndoială că "tânărul lup" se metamorfozase complet. Devenise o "vulpe bătrână". Experiență deosebită, stil desăvârșit, tactică remarcabilă. Toate au făcut din Nicoară un pilot faimos. Un adversar redutabil pentru oricine. Oricât de mare ar fi fost acela. Fiindcă, atunci când aborda o cursă, Victor o făcea cu o determinare extraordinară. Îl citez: "când iau startul, doresc să obțin locul întâi". Cine nu-și dorește? – ar putea afirma spiritele clevetitoare. și n-ar greși. Numai că el, prin talent, dar și muncă, avea mai multe atuuri față de mulți alții. În plus, era predestinat gloriei. Se impune să precizăm că a fost primul pilot român care a sosit între primii zece într-o etapă din "Cupa Țărilor Socialiste". La Schleiz, în Germania, pe atunci de Est. În perioada 1986-1988, Nicoară a avut un parcurs senzațional. A câștigat toate titlurile puse în joc la grupa sa! Cât despre victorii de etapă, rar se întâmpla să-i scape vreuna. Culmea a atins-o în 1988, an în care a obținut succese la toate întrecerile la startul cărora s-a aliniat. A fost o perioadă fabuloasă, cu atât mai mult cu cât, după spusele lui, "erau 8-10 mașini de locul întâi" la grupa în care oficia. și citează nume mari precum Iancovici, Ovidiu Mazilu, Preoteasa, Ciucă, Necula, Silviu Dinu și alți câțiva de pe alte meleaguri. Un platou de mare valoare, alcătuit din piloți care chiar știau să câștige curse. Dar pe care superioritatea marcantă a lui Nicoară i-a redus la a face figurație. A survolat pur și simplu competițiile, nelăsând nicio șansă nimănui. Au fost sezoane fără perspectivă pentru toți acești piloți.

O reclamație venită din... propria curte! și a venit 1989. Sezonul de viteză din acel an se angajase destul de defectuos pentru eroul nostru. E învins în chiar etapa inaugurală, de către prietenul său, Gh. Preoteasa. Se întâmpla la Pitești, la ei acasă. Contrar celor cu care ne obișnuise, Nicoară pare incapabil de replici ferme și la coastă, unde în afară de Preoteasa mai e devansat atât de Ovidiu Mazilu, cât și de Silviu Dinu. Ambii de la Alfa ICSITA. Tot Colibași. La aceeași adresă poștală. Așa se ajunge la punctul culminant al evenimentelor nefaste pentru Victor, cursa organizată de reșițeni. Pe coasta de la Valea Domanului, își aduce aminte de zilele sale de glorie și reușește, în sfârșit, să se impună. Fervoarea succesului nu va ține mult, pentru că vecinii de la Alfa ICSITA depun o contestație privind neconformitatea unor piese... precis indicate: volanta și carburatorul!? Altfel, extrem de greu de detectat, dar contestatarii erau în cunoștință de cauză!! Mașina îi este desfăcută, analizată, confirmându-se reclamația. Nicoară este descalificat. Iar odată cu el, echipa IAP. Reșițenii, deși adversari ai săi, sunt și ei vexați de cele întâmplate, dar plini de *fair play* îi sar imediat în ajutor. Îi aduc piese de serie, cumpărate direct din magazin! Pe care le prezintă oficialilor

Secvență din "episodul Pitești", cu cele mai tari mașini ale IAP în prima linie, făcând "zid" în fața lui Iancovici. În dreapta, Nicu Grigoraș, care nu avea nicio treabă în această grupă. La mijloc, Victor Nicoară, viitorul învingător al cursei și, prin consecință, campion la viteză pe circuit.

înainte de a-l ajuta pe piteștean să le monteze în vederea circuitului de a doua zi. Mai mult, din considerație pentru Victor, și deranjați de o reclamație venită chiar "din propria curte", îi propun să se transfere la ei!! Să alerge pentru clubul lor! Drept consecință a ceea ce Nicoară numește "legătura specială pe care o aveam cu ei, bazată pe seriozitate"!! Superb, dar mult prea rar pe aceste fermecătoare meleaguri. Refuză, desigur, oferta. În schimb, parcurge o noapte albă, frământat de gândul revanșei. Sportive, bineînțeles! Își propune un pariu halucinant: să le ia un tur la toți. Dar cu condiția să plouă. O cursă încheiată cu un astfel de deznodământ ar fi dovedit că "sunt zero toți".

În ziua cursei nu avea să plouă. Cu un carburator strict de serie și cu un ambreiaj asemenea, ia un start prudent, să nu distrugă discul. După care, cu un efort superb, apreciat și ovaționat, declanșează un atac devastator ce face vid în urma sa. Ceilalți nici măcar nu-i mai simt mirosul eșapamentului. O cursă absolut grandioasă, o adevărată nebunie! Pe care Victor o încheie cu 2-3 metri înaintea liniei de sosire! În acea clipă, cu siguranță că toate tensiunile acumulate în el se risipesc precum fumul când înțelege dimesiunile uriașe ale revanșei. Când realizează ecartul fabulos pus între el și contestatarii săi. Așa i-a venit ideea să oprească mașina. Iar spectatorilor din zonă le este dat să trăiască o secvență unică ce friza ficțiunea cea mai pură. Nicoară se dă jos, se duce la omul cu drapelul, îl îmbrățișează și se pupă cu el!! Ca o dovadă a sufletului său mare care i-a iertat pe oficiali. Pentru a evidenția mai pregnant că și așa tot nu poate fi depășit de "corul denigratorilor". Secundele trec, dar "băieții tot nu apar". Pe timpul când era coborât din mașină, motorul acesteia are proasta inspirație să se oprească. Nicio problemă. În entuziasmul general, Victor, își impinge

mașina până ce trece linia de sosire. Chiar și așa, e tot primul care o face! Spectacolul nu place însă oficialilor. Care-i înțeleg mesajul, dar îi găsesc și o interpretare pugnitivă: "sfidarea partenerilor de competiție"!? Ceea ce echivalează cu o nouă descalificare. A lui, și evident, a echipei IAP. Episod după care, Nicoară nu mai acordă niciun interes competițiilor din acel nefast an. Urmare a evenimentelor de la Reșița, el nu va figura în niciun clasament. Nici la "coastă", nici la circuit. La rândul său, echipa este și ea exclusă din cele două ierarhii.

Un exemplar cap de familia. Trebuie să știți că personajul nostru era un fel de *self made man*, cum zic americanii. La competiții, la uzină, avea boxa lui. Unde-și pregătea mașina. Un spațiu cu regim cvasiprivat, în care se găseau etalate, într-o ordine de tip cazon, toate sculele și dispozitivele necesare. Piesele specifice creșterii performanțelor autoturismului le gândea și realiza singur. A venit cu idei novatoare, uneori chiar surprinzătoare, în prepararea mecanicii. Cu unele a mers atât de departe în ingeniozitatea soluțiilor, încât s-au întors asupra sa precum un bumerang. De un astfel de exemplu tocmai am amintit mai înainte. Dar "boxa" era dotată nu numai cu scule, elevator și banc de lucru. Avea și obiecte... casnice, pentru prepararea unei mese! Fiindcă Victor lucra mult și peste program. Era, în felul său, un perfecționist. Dacă ați citit toate aceste rânduri, ați putea crede că Nicoară era un solitar. Că trăia doar pentru curse, "pasiunea vieții sale". Ați fi într-o mare eroare. El, pilotul uriaș, era și un familist convins. Își iubea cu pasiune familia, iar sentimentul era reciproc. Din momentul în care și-a legat viața de încântătoarea sa soție, aceasta n-a lipsit de la nicio cursă. Erau tot timpul împreună. și cele două fete au fost alături de tatăl lor de când au venit pe lume. Un extraordinar cap de familie, care de la ieșirile "afară" nu venea cu electronice, cosmetice sau alte produse prohibite în acele vremuri pe aceste meleaguri, ci cu tot ce trebuia pentru a asigura o existență comodă alor săi, pe timpul *weekend*-urilor de curse. Încălzirea biberoanelor, când copii erau mici, se făcea într-un mod absolut original, dar și ingenios: pe galeria de evacuare a motorului!

Sezonul era într-atât de încărcat, încât nu se punea problema concediului. Pentru familia sa, acesta se petrecea pe marginea traseelor de concurs, unde trăia emoții violente, întrucât Victor dorea să fie mereu primul. și mai întotdeauna reușea. Era un luptător desăvârșit, trădat de un fizic de halterofil.

Rîșnov, punct terminus. În lunga sa carieră, Nicoară a câștigat peste tot pe unde a alergat în campionatele interne. O "coastă" a jucat un rol major în cariera sa: Rîșnovul. Unde a avut un accident înfiorător. Era prin "1987 sau '88". Nici el nu-și aduce prea bine aminte. Se antrena cu prietenul său, Gh. Preoteasa, nou venit în echipa Dacia, pe care căuta să-l învețe câte ceva din experiența sa. Aproape de finalul urcării a vrut să oprească, dar roțile dintr-o parte au prins iarba. Cum nu se mergea ca la plimbare, mașina i-a scăpat de sub control și a plecat într-o mișcare haotică, imprevizibilă, în care a lovit un cap de pod. Al cărui efect parșiv a fost declanșarea unui zbor, în care automobilul a făcut o serie de tonouri. Când mișcare s-a oprit, Victor era plin de sânge. Primul lucru care l-a preocupat când s-a extras din mașină a fost să se uite la picioare. Unde totul era în regulă. și ca un luptător desăvârșit, obișnuit să iasă triumfător din orice provocare, s-a spălat pe față și a plecat spre Pitești. De unde și-a adus mașina de "Cupa Țărilor Socialiste". Iar la finalul manșei a doua, clasamentul începea cu el. De atunci însă, respectiva probă nu i-a mai ieșit niciodată cum ar fi vrut. ...Rîșnov, zece ani mai târziu. De data aceasta, etapă de final de campionat. În care titlul era deja adjudecat. De el, firește! La o urcare de antrenament în care era ușor deconcentrat, Lancia Delta Integrale, o veritabilă fuzee pe roți, face subit o impresionantă ieșire în decor. Însă fără a suferi vreun prejudiciu major. Numai spoilerul fusese ușor deteriorat. Conducătorul însă, nu doar că nu avea nicio zgârietură, dar nici măcar nu avusese de ce să se sperie. Acest incident minor avea să fie finalul carierei uriașului pilot care fusese Victor Nicoară. Cel care până atunci avea în cap să se oprească la 50 de ani. A făcut-o la 47, fiindcă îngăduitoarea sa soție n-a mai putut suporta senzațiile tari. I-a cerut scurt: "gata, oprește-te!". și soțul ideal din el, s-a executat.

Asta a fost povestea adevărată a lui Victor Nicoară. Un personaj despre care legendarul Eugen Ionescu Cristea spunea, chiar la începutul carierei oșanului, că "e un pilot care dispune de calități deosebite". Iar "Genu" era o autoritate incontestabilă în materie. Dar putem afirma că nu doar calitățile sale indiscutabile l-au făcut campion, ci și dragostea față de familie. Un tip adevărat, acest Victor Nicoară!

Când l-a văzut pe cel care mânuia drapelul de sosire s-a oprit, s-a dus la el și l-a pupat. Din nefericire, până a revenit la volan, motorul s-a calat.

Memoria cărții poștale

Școala Populară de Artă

Piaţa episcopiei